

Iz cikla „Marija“.

Si ti? Si ti?

Ko si se pojavil
in si me pozdravil
z očmi —
tedaj, moj gost,
vso dolgo noč
premišljala tvojih oči sem skrivnost,
njih bliskoma prodirno moč.
Vso dolgo noč so žarele nad mano,
bedele nad mojo prikrivano rano,
vsem skrito ljudem,
a tvojim očem
takrat že očito, vem . . .

Si ti? Si ti?

Za tabo gre misel, ko hodiš po cesti,
korake, pozdrave, vse polno zavesti.
Ko na vrtu med gredami sanjaš,
nad rože drhteče se sklanjaš,
kot da jim šepeteš ljubega kaj,
ne veš, kdo te gleda od okna skrivaj . . .

In kadar pod brajdo pred trto stojiš,
je moja misel čudna —
vsa glava od nje mi je trudna:
glej — mož ob ženi se mi zdiš.

Bojiš se, da je ne užališ,
in prosiš jo in hvališ
za dar, ki rada ti ga da,
ker te pozna moža . . .

O, bodi ti!

Oton Zupančič.

V zelenih lesih.

V zelenih lesih, polnih tihega šumenja,
sem srečal jo, kjer jagode se rdeče
skrivnostno smejejo v mahovju,
ko skozi veje dan je trepetal.
V zelenih lesih, polnih šelestenja,
govoril sem besede ji drhteče
in bila je kot lilija v vodovju,
ko v daljo jo zanaša val.

In bila je kot mak, ki rdi pod solncem,
ko sem poljubil usta ji koralna
in strepetal sem poln stobarvnih sanj.

V zelenih lesih, polnih šepetanja,
so prišla v naju hrepenenja daljna
in čula sva, kako se vrhu vrh priklanja
in v les prišel je čar, da ves le misli nanj —

V zelenih lesih so objele
me roke snežnobele.
Od njiv šumel je žitni klas,
od polj brnel je koscev glas,
nebo je lilo v les sijaj blesteč.
Molčala sva v brezmejnost hrepenec —
in v dalji se smejal je Pan.

Vojeslav Molè.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Šestnajsto poglavje.

Umiral je kongres! Svojo nalogo je dovršil in pravzaprav ničesar več delati ni imel. Najprej so bili z avstrijskimi bajoneti potlačili svobodno gibanje v Neapolju ter pritrdili tolstega Borbona za nekaj časa na starem in trohnelem prestolu obeh Sicilij. Zategadelj je neapoljski kralj prvi uredil svoje kovčge ter odrinil iz Ljubljane. Bržkone je komaj čakal tega trenutka, ker se s svojim zetom nista posebno ljubila, še manj pa s cesarico, ki, dasi je sama stopila v zakon s starim možem — katerega je pri vsem tem s svojo ljubosumnostjo precej mučila — ni mogla odpustiti neapoljskemu veličanstvu, da se je na stara svoja leta pozakonil z mlado žensko, ki niti njegove vrste ni bila. Ni dvojbe, kralj Ferdinand je z veseljem odpotoval k svojim nezvestim podanikom in k svojemu sinu, ki je tedaj po Evropi slovel za prvega revolucionarja! Gospa Florida je odšla še pred njim, kar se je Ljubljančanom umevno videlo, ker vendar ni spodobno, če bi se mož in ženska, katera nista v zakonu, vozila v enem in tistem vozu, in še tako daleč, kakor je od Ljubljane do Neapolja, kamor se potuje čez dolge hribe in skozi še daljše doline!

Tudi upor v Piemontu so hitro zadušili. Ako bi v tem pogledu ne bile avstrijske čete zadoščale, je zaukazal car Aleksander, da se je zbirala v kongresni Poljski mogočna armada, katera naj je čez avstrijske zemlje krenila nad sardinske upornike. Pa so zadoščale avstrijske čete! —

Dela torej ni bilo in kongres je umiral! Vladarji so po svoje preganjali čas: odlikovali so se med sabo z redovi. Tako je na primer cesar Franc neapoljskega kralja obenem ovenčal z velikim križem Leopoldovega reda in reda sv. Štefana. Ali ruski car ga je še presegel, ko je podelil Francu Modenskemu red sv. Andreja, sv. Aleksandra in sv. Ane. Vse obenem! Posebno radi so se visoki gospodje zabavali s streljanjem ptičev. Jahali so na Golovec — auf

den Kahlberg — ter ondi prežali na ptiče in jih pobijali in se kratkočasili — durch das Vogelschiessen mittelst der Falken! Včasih so se zbrali v glori jetu v Mestnem logu ter imeli ondi svoj — dejeneur. Da so se dajali javnosti lepi zgledi, je poklical avstrijski cesar svojega in svoje soproge izpovednika z Dunaja. Bila sta to patra Schopp in Job. Ko je bila cesarska dvojica izpovedana, ju je v Šenklavžu škof Avguštin lastnoročno obhajal, in kronika nam pripoveduje, da pobožna Ljubljana še ni bila kmalu tako srečna kakor tisti dan!

Cesar Franc je tuintam lovil na močvirju — mit Juchtenstiefeln angetan; car Aleksander je pa pohajkoval po mestu, kakor pravi kronist, v ponižni, modri nemški suknji, ogovarjal ljudi ter se zanimal za slovenski jezik — für den hiesigen, krainerischen, slavischen Dialekt.

Vmes so gospodje — v prvi vrsti radi dolgega časa — obiskovali javne zavode. Danes je obiskal naš cesar botanični vrt, jutri pa je prišla cesarica na Grad, kjer je bila tedaj kaznilnica. Car Aleksander si je ogledal vojaško bolnico in preskrbovališče, dočim je Franc Modenski prav rad zahajal v vojaško odgojevališče, kjer so se morali dečki vaditi in vežbati pred njim. O vseh teh obiskih je tedanja Laibacher Ztg., ki takrat, in naj se je od lojalnosti cedila, ni bila uradno glasilo, poročala z globoko vdanostjo ter pisala o gorečnosti visokih vladarjev, kateri se za vse in tudi za najmanjšo stvarco po očetovski brigajo. Meščanček ljubljanski je bil docela prepričan, da vsi navzočni „najboljši“ monarhi kar spati ne morejo, in sicer radi preobilih poslov!

Naposled so ti dobri monarhi pričeli odhajati. Ljubljančanom se je nudila prilika pasti radovednost, ko so dolge vrste v četver vpreženih voz zapuščale mesto. Na drugo stran pa so se poživili razgovori po različnih gostilnah, ker je hotelo vse vedeti, kake darove je odhajajoči suveren delil pri svojem odhodu. Marija Lopašičeva v Gosposkih ulicah, pri kateri je stanoval kralj Ferdinand s svojo vojvodinjo, je dobila prstan z briljanti — einen schönen Brillantenring. O tem prstanu se je razpravljalo po vseh ljubljanskih gostilnah, a končna sodba je bila, — da je gospa Lopašičeva dobila premalo. Izražali so se prav resni dvomi, bode li tisti del stanovanja, kjer sta prebivali vojvodinja in njena hčerka-princesinja, še kdo v najem vzeti hotel. Dosti jih je bilo, ki bi tam ne bili hoteli stanovati, in to tudi brezplačno ne!

Vojvod Franc iz Modene se je že bolje obnesel. V Ljubljani je bil priljubljen in tudi njemu se je bilo prikupilo mesto. Trikrat

je odpotoval, a trikrat se je zopet vrnil. Kakor je bolj poučenim znano, je tičal v zlatih mrežah zlatih las ter se naslajal s poljubi, katerih bi Dantejeva Beatrice sladkejših ne bila mogla dajati. Na livadah te ljubezni dandanes še nobenega imena imenovati ne smemo! Stanoval je, kakor smo že povedali, pri grofu Vajkartu Turjaškem na Nemškem trgu. Dasi je imel dosti manjše „kraljestvo“ od debelega Ferdinanda, je bil vendar mnogo radodarnejši. Ko je zadnjič odhajal iz Ljubljane, je zlatih darov kar deževalo na obitelj grofa Turjaškega.

Kronika pripoveduje, da je dobil grof Vajkart Turjaški prstan z briljanti; grofica mati in hči kontesa sta dobili vsaka koljé in mladi gospodiči grofi vsak uro repetirko. Še celo hišni duhovnik ni bil pozabljen, dobil je zlato tabatijero.

Največjo pozornost so vzbujali darovi ruskega cara. Med obdarovanimi se je na prvem mestu nahajal škof Avguštin, prejel je naprsni križ z zlato verigo, kar je bilo po kronistovem mnenju vredno pet do šest tisoč goldinarjev. O tem daru so se vneli živi prepiri, je li katoliškemu škofu dovoljeno nositi dar, ki je nekako cerkvenega značaja, ki pa je izhajal iz rok očitnega krivoverca. Veliko se je govorilo pro in contra, posebno ženske so bile proti temu, da bi prihajal škof v katoliško cerkev s križem, katerega mu je podaril človek, ki sodnji dan ne more drugam kakor v pekel. Prepir je odločil škof sam: prihodnjo nedeljo je imel propoved v svoji katedrali, a na prsih se mu je lesketal ruskega cara zlati križ. Pobožno ženstvo ni od takrat več ljubilo škofa Gruberja in v svoje zadoščenje je še doživelo, da je bil poklican za nadškofa v Solnograd. Bila je to posledica ljubljanskega kongresa, na katerem se je bil Avguštin Gruber prav zelo prikupil cesarici Karolini in knezu Metternichu! In take protekcije nekaj veljajo in to posebno še pri imenovanju škofov in kardinalov.

Tako je ljubljansko meščanstvo neprestano živelo v živahnem razburjenju. Včasi je tudi kaj imenitnega pripotovalo. Prišel je nadškof Verhovac iz Zagreba, škof iz Vidma, oni iz Lodija; tudi beneški patrijarh, znani nemški poet Pyrker. Bilo je torej vedno kaj videti. Največ hrupa je povzročil dohod salernskega princa Leopolda, drugega sina kralja Ferdinanda, ki je bil oženjen z nadvojvodinjo Klementino, hčerjo cesarjevo. Ljubljančanom je belil glave, ker se ostentativno ni hotel udeležiti mrtvaške maše' po pokojni cesarici Ludoviki, dasi je bil čil in zdrav, ter je takoj po maši obiskal ruskega cara v škofijskem dvorcu. To vse je vplivalo, da je princ

Leopold v hipu postal nepriljubljen pri Ljubljancanih. Ti so bili v tisti dobi hiperlojalni! Pravi tip takega lojalnega meščana je bil Henrik Costa. V predgovoru k svoji kroniki o ljubljanskem kongresu piše:

„Ne poznam višje sreče, nego ljubljeni domovini pod varstvom modre in previdne vlade po svojih močeh služiti in koristiti.

To kakor tudi pospeševanje podložniške ljubezni do predbrega in preljubečega deželnega očeta imam za svojo in vsakega državljana prvo in sveto dolžnost. Naj bi tudi moje delce (kronika o kongresu) dokazovalo, kako se Kranjec trudi, da bi milost in naklonjenost najboljšega deželnega očeta z neizbrisljivimi občutki spoštovanja, ljubezni in hvaležnosti poplačeval ter te občutke presajal tudi na pozne potomce!“

Tak je bil rod tedaj, in prav malo jih je bilo, kateri bi bili le v mislih hoteli grešiti proti lojalnosti, ko se je približeval konec kongresnih razprav ter se tako bližal trenotek, da bodeta najboljši deželni oče in najboljša deželna mati zapustila mesto!

Nikjer pa pojemajoči kongres ni tako vplival kakor pri Češkovi. Takoj po plesu so že bile velike sitnosti, ker se je celo mesto menilo o tem, da je konec med Andrejem in Fino. Vsak bi bil rad izvedel natančnejše vzroke. Najboljše prijateljice so prihajale v hišo, ne toliko iz radovednosti nego iz hudobije, da bi se pasle ob zadregi matere Elize. Pa le-ta se je čvrsto branila: da je Fina še premlada, da je Smole itak človek, o katerem se ne ve, bode li dober zakonski mož ali ne. Tudi se je namigavalo, da rad zapravlja in da sploh ne kaže trdnega značaja, na katerem temelji sreča vsakega zakona. Istotako se je grajalo, da je mladenič, dasi je bil že ženin, prerad zahajal k Židanovim na Poljane, kar ga nevestini materi nikakor ni moglo priporočati.

„Končno“, je odgovarjala gospa Eliza, „je bila božja volja tako in nam Češkovi je prav. Bo že Bog dal novega ženina in gotovo bode boljši, nego je bil oni, katerega smo izgubili!“

Nekaj skrivnostnega je tičalo v tem odgovoru matere Elize, in prijateljice so se prepričale, da je dogodki niso potrli in da se ne nahaja v nikakih zadregah, katere bi ji bile dobre prijateljice prav iz srca privoščile. Tudi deklica ni bila posebno poparjena. Nekoliko bledih lic je bila in včasih se je nekoliko zamislila. Parkrat jo je ogovoril mladi knez na ulici in enkrat jo je še celo spremljal po Latermanovem drevoredu. Ljubljanske gospe so to opazile in skoraj se je pričelo širiti mnenje, da se bode iz tega kaj razvilo, ker se

je mladi aristokrat, kadar je bil v družbi z dekletom, kazal zaljubljenega od nog do svojih črnih las. Gospa Češkova pa bi bila prisegla, da ji mladi Neri Corsini postane zet in da bode cvetoča ji hči kakor kneginja svoj čas hodila po cvetoči Toskani.

Govorila ji je: „Pošten je, zategadelj ne more več nazaj! Zaljubljen je, in zatorej smemo pričakovati, da nas v kratkem obišče stari knez ter poprosi v imenu svojega sina za tvojo roko!“

Vsak dan so pričakovali, da vstopi Neri Corsini, oče, s svečanim obrazom in v modrem fraku, kakor se spodobi pri takih prilikah. Dan za dnevom je potekel, ali kneza ni hotelo biti.

Kakor strela pa je mater in hčer vžgala vest, katero je hišna prinesla domov dne 27. marca. Strežaj ji je povedal, da pri Corsinijevih polnijo kovčege in da drugi dan ob eni odpotujeta oče in sin proti laški meji.

Še tisto popoldne sta čakali — a brezuspešno. Nato sta jokali in vzdihovali vso noč. Ko do desetih drugega jutra ni bilo ne slovesnega obraza, ne modrega fraka, je storila gospa Eliza energičen korak. Oblekla si je sivo svilnato obleko ter odjadrala kakor vojna ladja, katera je pripravljena vsak mah sprožiti svoje topove, v stanovanje kneza Nerija Corsinija. Odkloniti seveda je ni mogel!

Ko je vstopila, je sedel toskanski državni svetnik pri pisalni mizi. Nekaj je pisal. Suh možiček je imel plešasto glavo. Ceremonijozno je vstal ter ji hitel nasproti.

„Oj,“ je vzklikni v slabi nemščini, „naša izvrstna hišna gospodinja!“

Molil ji je par prstov nasproti, nato pa ji je primaknil stol, da je sedla.

„Sam sem hotel priti,“ je govoril iskreno, „da bi se dobri svoji gospodinjji zahvalil za udobnosti, katere sem bogato užival v njeni gostoljubni hiši! Ali mi diplomatje smo sužnji kongresa in v delu umiramo!“

Ta fraza mu je tako ugajala, da jo je ponovil: „V delu umiramo in sužnji kongresa smo!“

V stiski je vprašala: „Svetlost, odpotujete?“

„Danes ob eni! Veliki vojvod me kliče v Fierenco!“

„In gospod sin?“ je vprašala dalje.

Starec se je začudil: „Moj Enriko? — Z mano se odpelje. Gotovo!“

Da ni bila razburjena, bi bila opazila, da se je njegovi svetlosti podaljšal obraz. Dostavil je še: „Kaj hoče on v Ljubljani?“

Ta dostavek ji je zvenel nekako zaničljivo na uho. Ker je bila jako ponosna ženska, se je vzbudila ošabnost v nji. Odgovorila je pikro: „Da je pošten, bi tako ne odhajal iz Ljubljane!“

Polovica velega obraza se je skrila za široko kravato:

„Odpustite, gospa, če ne umejem vaših besed! Pošten, pošten pa je vsak Neri Corsini!“

„Svetlost,“ je nadaljevala odločno, „znano vam mora biti, da se je gospod sin približal moji hčeri, da ji je govoril besede, katere so ji zmedle glavo ter jo spravile v javno govorico.“

Zavrnil jo je ironično: „Preslabo ste pazili na svojo hčer, gospa Češkova!“

(Dalje prihodnjič.)

Oči.

Otrok, ne prosi me z očmi!
Zaman gore ti v mladi strasti:
več tabor trdni ne stoji
in tabor več ne more pasti.

O, molim jaz očesi dve:
v globino duše sta zastrti
in v njih solzé ponosne spe. —
O, molim jaz očesi smrti . . .

Vladimir Levstik.

Ti si ko mirno, širno morje . . .

Ti si ko mirno, širno morje.
Jaz pa sem kakor ljut orkan,
ki morju razdivjá valove.
Orkan, kjer on je, tja navzgor je
dviguje in, moči pijan,
odpre srebrne mu gradove,
in kar je biserov v dnu vod,
jih zmeče na blesteči prod.

A. Gradnik.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

V. Javne zbirke.

aj se pravi: ogledati si kako mesto? Pri devetdesetih izmed sto potnikov nič drugega, nego ogledati si muzeje, galerije ter poslopja, ki so sama ob sebi že zbirke. Take „znamenitosti“ si mora ogledati vsak došlec, ako se hoče pozneje legitimovati, da je res obiskal to in to mesto; poznati te, se zdi marsikomu zahteva splošne izobrazbe, o njih se govori in piše javno; a o izkušnjah, ki jih pridobi motreč popotnik spotoma in brez raznih „vodnikov“, se kramlja v ožjem krogu, ki se hoče res zabavati.

Dve Američanki sta si šli Evropo ogledovat: ena mlado, lepo dekle iz bogate hiše, ki je vzelo na pot le svoje žive, odprte oči in veseli nagon, veseliti se z veselimi; druga — dekle že v letih, možata in resolutna, ki se je bila pripravljala na pot kakor h kakemu zrelostnemu izpitu. Peš jo mahata po ravni, prašni cesti; kajti starejša se je poučila po knjigah, da je treba z lastnimi nogami prekorakati vsako pot, ako hočeš dobro presoditi okraj in ljudi. Namenjeni sta v mestece, ki ve o njem starejša potnica kar na pamet vse polno zanimivosti: tu se je rodil velik vojskovodja, tu je umrl (v oni ulici št. x) slavni pesnik, mestna hiša je znamenita, prastara stavba, v muzeju je neki čuden mozaik, v cerkvi je nekaj posebnega, kar pa učeni in poučeni potnici ne pride na misel . . . Tu prisopiha avtomobil z neovirano brzino mimo potnic; megla prahu ju zakrije; starejša zabavlja kulturi, ki oddaljuje človeka od prirode, a mlajša v megli prahu rajši ne odpre ust, na tihem pa si goreče želi, da bi tudi ona sedela v avtomobilu in tako zdrsnila mimo počasnih pešcev ter čimprej došla do mesta in do — hladne in čiste kopeli, ki se pač — to upa med vsem potom — v onem mestu tudi dobi! — Tudi vedoželjnost more postati zakrknjena in zmisel za umetnost filistrska. —

Precej ogorčenosti pa se je povsod že razlilo proti — domačinom, ki kažejo napram „znamenitostim“ v svojem obličju

tolikokrat ravnodušnost, podobno malomarnosti, ali pa celo ne morejo prikrivati svoje nevednosti; tisočkrat gre domačin mimo domačega muzeja, a vstopil še morda ni nikoli in tudi ne bo, ako se ne pojavi kak pritisk.

Shajal sem se pri obedu s trgovcem Berlincem, ki sem ga že zgoraj omenil kot lovca na kunce. Govoril sem ž njim o slehernem predmetu, ki je baš prišel na vrsto, potemtakem nikoli o svoji stroki, ki bi ga pač ne mogla zanimati. Zato sem sicer jaz dobro vedel, da je on trgovec, ker mi je večkrat pravil, da prihaja naravnost iz trgovine; a o meni ni slutil, kaj sploh počnem na tem krasnem svetu. Tisto pusto in vsiljivo „predstavljanje“ je ondi seveda odveč. Naposled je mož menil, da je le prav uganil. Moja pot me je namreč večkrat peljala mimo berlinskih umetniških muzejev in prav rad sem vstopil za kake četrt ure, da sem si zdaj ogledal ta oddelek, zdaj onega. Pri obedu pa sem svojemu družabniku pripominjal o umetninah to in ono in ga še kaj vpraševal. Nekaj časa mi je odgovarjal s kako opazko, a nekega dne mi je priznal odkrito: „V tistih muzejih sem bil le enkrat v svojem življenju, kot otrok: peljal nas je bil učitelj tja!“ Ko sem ga malo začudeno pogledal, je nadaljeval: „Seveda, vi kot — slikar tega ne umevate! A jaz sem trgovec in ne razumem o slikah in kipih nič.“

„Torej so v tisti množici, ki se preriva dan na dan po berlinskih muzejih, morda večinoma tujci?“ sem vprašal.

„Skoraj gotovo!“ se je nasmehnil. „Mi Berlinci zahajamo izmed vseh takih zavodov edino v zoološki vrt. Tam sem tudi jaz vsak teden, po leti in po zimi, vsaj po enkrat in tudi po večkrat.“

Zoološki vrt! — Lep nedeljski popoldan je; gorko sije poletno solnce. Bogata gospoda se je odpeljala kam izven mesta; pustolovski ljudje so šli na delo v predmestnih zabaviščih. Kam naj se obrne soliden rokodelec, mali uradnik z ženo in otroki? Rad bi kaj užival, kaj videl, rad zlasti otrokom privoščil kaj razvedrila. In starši in otroci so enakih misli: „V zoološki vrt!“ . . . Od vseh strani prihajajo; oče nese na rokah najmlajšega otroka, mati pelje za roko deklico, ki bi sama še prepočasi prestavljala nožice, dorasli otroci korakajo naprej, dobro vedoč, kam je obrnjeno rodbinska pot. Ako rodbinskih članov ni preveč, se usedejo na cestno železnico ali v omnibus; pa denarja je škoda in danes je itak čas izprehoda! Prav danes je treba iti v zoološki vrt; danes je prva nedelja v mesecu in ta dan znaša vstopnina le 25 pf. za osebo, ob drugih nedeljah pa 50 pf. in ob delavnikih celo 1 marko. Sicer

se bo za številno družino še pri 25 pf. nabrala precej visoka vstopnina, pa enkrat vsak mesec se že še položi žrtva na oltar zabave in zabavnega pouka.

Ob takih dnevih se nabere v zoološkem vrtu nad 100.000 ljudi. Ob prvih popoldanskih urah se zdi, kakor bi se mesto izseljevalo proti zapadu — tam leži ta vrt — in promet je tem zanimivejši, ker med občinstvom skoraj ni videti velikomestnih ošabnikov. Pri veliki glavni restavraciji v zoološkem vrtu je pri takih prilikah pogostiti do 60.000 gostov! Seveda največ le s pijačo; kajti jed so prinesli mnogi gostje s seboj; tu bi bila predraga. — Ob drugih dnevih je naval manjši, občinstvo bolj odbrano, a da je le dan lep, po deset-tisoč je posetnikov vselej. Na tem mestu pa vsekakor ne prevladujejo tujci, ampak domačini so v svojem elementu.

Kaj je zoološki vrt berlinski? Pred vsem: to je res vrt, in sicer velikanski; celih 22 *ha* obsega. Pravzaprav je zapadni del zverinjaka, a je od njega ločen po posebni ograji in je z velikimi stroški preurejen v najlepši park. Krasni nasadi, drevoredi, zelena zatišja, žuboreči potočiči, večja in manjša jezercerca (šest je večjih) se kar vrste; vmes so lepi promenadni poti, nekateri široki, za množico, drugi ozki, za posameznike; hladne sence pa solnčne trate, prijazne utice, igrišče za otroke, umetno nasuti grički, male kočice, kjer dobiš poceni raznih jedil, to se menjava; za vsakega nekaj. Po leti zvečer je do desete ure ves vrt lepo razsvetljen; posebno mnogo občinstva se zbira nekako sredi vrta pri velikem, barvno razsvetljenem vodometu . . . Pri glavni restavraciji igra vrhutega po letu ves popoldan vojaška godba; neprestano, ker se menjavata dve kapeli, ki sta nameščeni vsaka na eni strani dokaj velikega jezercerca, takozvanega Neptunovega ribnika. Da so v vrtu tudi nekateri kipi, to se za Berlin razume samo ob sebi.

Vrt je pa po svojem značaju tudi in v prvi vrsti zoološki; baš to daje vsem zabavnim, razvedrilnim in olepšalnim pripravam še posebno privlačno silo. Še brez živali bi bil vrt brezdvomno dobro obiskovan; ker pa je v njem stalno in nekako domovinsko nastanjena svetovna menažerija, zato se pridružuje mikavnosti priprostega razvedrila še tajna moč, ki jo ima do vsakega prirodna veda, utelešena v prirodi sami. — Ta vrt bi torej zaslužil ime zverinjak, ne pa sosednji park, ki v njem ni nikakih živali.

V zoološkem vrtu je pa res zbirališče živali s celega sveta in z ogromnimi stroški, z milijoni in milijoni, je vse urejeno tako, da se giblje vsaka žival, resnično ali vsaj navidezno, v svojem

pravem elementu, če mogoče, kar na prostem, da občinstvo živali opazuje tem laglje. Za morskega psa, morskega leva, za vidro in za bobra so napravljeni prav ob glavnem potu sredi grmičja in trate posebni tolmunji, kjer se te živali potapljaajo, kolikor se jim ljubi. Razume se, da je tu vedno vse polno gledalcev, ki strme v te mokre, okretne in zopet neokretne živali. — Razne srednjeevropske ptice skačejo po vejah pravih dreves in kos poje zvečer svojo pesem v pravi smrekovi gošči, gnezda si stavijo ptice res po duplih, v v listju in med pravimi rogovilami; pa seveda: visoko gori nad drevjem in grmom je potegnjena tenka železna mreža; ptički so ujeti in kragulj, ki preži tam na vrhu hrasta, ne more do ščinkavca tam na oni strani. Za jelene je ograjen cel gozdič, pasejo pa se na posebnih krajih tudi konji, krave, koze in ovce vseh vrst, domačih in tujih. Divje koze in divji kozli in lame imajo vendarle nekaj skal, da morejo pokazati vsaj trohico svoje spretnosti.

Pri tujih živalih je, zlasti če so občutljive, skrbnjeno za njih domačo udobnost; gledalcu pa skušajo stavbe zbujati iluzijo, da se nahaja v ozemlju, kjer živi taka žival. Res čarobno je n. pr. poslopje, ki so v njem nastanjeni noji, te velikanske ptice z nogami, daljšimi, nego so konjske. Ako vstopiš v to poslopje, se ti zdi, kakor bi vstopil v Saharo in v puščavo, ki meji ob Egipet; s slikami, s svetlobnimi efekti in s pravimi predmeti se skuša tak učinek doseči. Največ ljudi se zbira okrog velikanskega, globokega basena sredi široke kupole; v tem basenu plava, se potaplja in sopiha orjaški povodni konj, skrbno negovan v nalašč segreti vodi in v kljub grozovitosti sila smešen; da le stopi kdo blizu ograje, že priplava tja in odpre tisto strašno, dve pedi široko žrelo, da mu vržeš vanje — mehko žemljico. — Ob jezerih je vse polno povodnih ptic, a uiti ne morejo.

Živali so seveda najskrbneje negovane; vse imajo svoje posebne spalnice, in ako je treba, za zimo svoje gorke prostore. Zato so po zimi mnogi oddelki od zunaj prazni; zlati časi pa so tedaj za severnega medveda in drugo severno zverjad.

Dunajski zverinjak v Schönbrunnu torej spominja v marsičem na berlinski zoološki vrt; samo da je ta berlinski vrt neprimerno večji in da je — značilno za nemško prestolnico — pridobitno podjetje, ki nese delničarjem lepih dohodkov, dočim je schönbrunnska priprava plod plemenite splendidnosti našega cesarja. Tako je tudi umevno, zakaj postaja berlinski zoološki vrt bolj in bolj zabavišče: to privabi stotisoče ljudi, ki plačujejo vstopnino, tudi po zimi, ko

je videti jako malo živali. Po zimi se namreč tu zbira višja noblesa; kajti v posebnem poslopju je velikanska dvorana in tu se vrše redno elitni koncerti in slične prireditve, ki vržejo dokaj novcev tudi v blagajno vrta, ne le v najemnikovo. Vsa vstopnina znaša na leto okroglo 1 milijon kron in s temi dohodki ter z glavnico, ki jo ima posebna akcijska družba kot upraviteljica vrta, se da v prave svrhe zoološkega vrta, v nakup in oskrbo živali, seveda mnogo storiti, tako da je ta zverinjak res med prvimi na svetu. — Glede številnosti divjih živali ga seveda prekaša Hagenbeckova zbirka pri Hamburgu; saj preskrbuje Hagenbeck ves svet z zvermi. — Tista peščica ptičev, ki jih vidimo v „javnem vrtu“ v Milanu, ni nič že napram schönbrunnskemu zverinjaku.

V zoološkem vrtu je blizu 3000 živali z okoli 1300 vrstami. Svojemu namenu je bil vrt izročen leta 1844., ko je kralj Friderik Viljem IV. njega ozemlje prepustil akcijski družbi in ji podaril večino živali, kar jih je bilo v velikem zverinjaku. —

Vse premalo znan je še drugi zavod, v katerem je dragocena zbirka živih in izvečine redkih in čudovitih živali; to je takozvani akvarij. Sem prihaja vobče malo ljudi. V akvariju ni nikakih zabavišč, reklama zanj je jako majhna in vrhutega je prostor zanj docela skrit: na tisoče ljudi koraka na desni strani „Pod lipami“ ven v zverinjak, a malokdo pazi na neznatni vhod v akvarij, ki je na Schadowovi cesti, nekaj korakov od ogla „Pod lipami“. — In vendar je ta akvarij znamenitost prve vrste (ustanovil ga je znani Brehm) in bi zaslužil vsaj toliko posetnikov, da bi se njega samotni in temni kotički ne smatrali, kakor se to zdaj včasih zgodi, za primeren prostor za kak — rendez-vous. Nihče bi ne pričakoval, da je tu toliko zanimivosti; s katerimkoli tujcem sem govoril, nobeden ni imel časa, da bi prišel sem občudovat živalske znamenitosti, zbrane s celega sveta, iz zračnih višin in iz globočine morja. Ime „akvarij“ namreč ne pove vsega; izvečine so tu zbrane res povodne in obvodne živali, a mnogo je tudi n. pr. ptic (papig, kolibrijev, orlov itd.). — Stavba je urejena tako, da zbuja v gledalcu vtisk, kakor bi hodil globoko pod zemljo, kakor n. pr. v Postojnski jami; nebesna svetloba prodira v temo tuintam le v nejasnih odsevih, včasih pa s široko odprtino, pokrito s steklom. Zlasti v središču poslopja je taka odprtina v obliki velikanske kupole; tu se razprostirajo tratice in nameščene so na primernih prostorih ogromne kletke, v katere so postavljena cela drevesa, ki po njih pleza in skače ptičkov kakor čebel v panju. To žvrgolenje in ta sloga! — V veliki globoki jami je plavalo in na

robu je leno ležalo več afrikanskih krokodilov, v posebnem oddelku pa so tudi krokodili iz drugih krajev sveta; eden, menda kitajski, je bil črn ko oglje. — V visokem, z vrha razsvetljenem stolpu je bilo na stotine galebov, ki so se kopali v vodi, curljajoči od vseh strani v razni višini in zbirajoči se na dnu v globokem tolmunu. V tem tolmunu sta bivala dva morska psa, ki sta, kadar sta le mogla, ušla neznosnemu vreščanju galebov. Res smešno je bilo gledati to topo in tolsto žival, kako je, sicer se mirno ožirajoč, skoraj bolestno zaprla oči, če so galebi — iz neznanih vzrokov — unisono povzdignili svoje glasove; ako niso kmalu ponehali, obrnil se je morski pes vdano in je smuknil pod vodo.

Večinoma pa sestoji akvarij iz temnih rogov, ki vodijo križema in so le za silo razsvetljeni z električnimi žarnicami. Saj si je treba tu predstavljati, da se nahajamo globoko v morju, kamor sega le nekaj redkih svetlobnih žarkov. Ob stenah pa se vrsti posoda za posodo; vsaka je proti rovu pokrita z debelim prozornim steklom; tam znotraj pa živi kako čudovito bitje svoje življenje, ne vedoč, da opazuje radovedno človeško oko vsako njegovo kretnjo. Tiste posode so napolnjene z umetno prirejeno morskovo vodo, ki se seveda najpazljiveje dovaža in očišča, a tla in ozadje pokrivajo morske rastline, morsko kamenje in blato ter školjke. Nekoliko rdečkasta luč, ki prihaja od nevidne strani, razsvetljuje vsak tak prostor z mehko svetlobo. Vsakdo je že občudoval v prirodoslovskih knjigah sliko čarobnega življenja v morski globini; v akvariju ga more zares opazovati. Tu rasto tiste žive „morske rože“ v najrazličnejših barvah, od snežnobelih do rdečih; tu migljajo korale, morski konjiček plava šepavo po strani preko vode, morska zvezda se pregiblje po dnu. Kakor nalašč so združili v veliko posodo orjaškega raka z malim morskim volkom: kako premeteno je prežal rak izpod velike skale na mirno plavajočo ribo! A ta ni bila kaka naivna postrv, bila je bodoč najhujši morski ropar in se je igraje ognila raku, če je puhal nadnjo. — V tistem oddelku je živela tudi znana orjaška želva; njo so posebno radi opazovali otroci, ker plava tako smešno, dasi brzo in spretno. Tudi nekatere ribe plavajo kaj čudno, zlasti vse ploščnate, ploščnatice (skati) n. pr. prav tako, kakor frči ptič po zraku. — Najbolj v spominu pa mi je velik polip, sila ostudna žival, s kretnjami, ki res morajo zbujati grozo; kakor prava pošast se premika to bitje po vodi, skrčujoč se zdaj v gnusno kepo, potem na vse strani raztezajoč svoje dolge lovke, ki se opri-mejo in ovijejo okrog in okrog predmeta; in te živali zrastejo v

naravi do silne velikosti. — Koliko je v tej zbirki raritet, to bi mogel presoditi strokovnjak; mojo pozornost je med drugim še vzbujal neki japonski močerad, dolg poldrugi meter, in mali raki, ki so čisto — prozorni.

Takoj pri vходу so kače in slična golazen; nekaj klopotáč se je plazilo po pesku, a več gledalcev je zvalila velika klobučarka (Brillenschlange), ki se je baš levila; seveda je tod mrgolelo še drugih, velikanskih in malih kač, raznih kuščarjev, kameleonov itd.

Po vsem svetu slovi akvarij v Napolju. A moram reči, da sem bil razočaran, ko sem si ga ogledal; njegova bogatost obstoji v tem, da ima isto žival v več izvodih, sicer pa se z berlinskim niti primerjati ne da.

Dočim je v akvariju poset občinstva dokaj pičel, se v naravoslovske muzeju (na Invalidski cesti) ljudstva kar tare. Seveda privablja ljudi že stavba sama, velika palača na zelo očitnem prostoru. Tu je vse zbrano, kar sestavlja žitje in bitje naše zemlje; živalstvo seveda le natrpano in v preparatih. Velikanski prostori omogočujejo, da so postavljene tudi najbolj orjaške živali v svoji naravni velikosti: somi, kiti, sloni in ostala družba „velikih“ prebivalcev naše zemlje.

Posebno znamenit je muzej za narodopisje. V tem peterokotnem, trinadstropnem poslopju moremo opazovati ljudi s celega sveta v njih bivališčih, pri njih poslih, igrah, bojih, v pristni obleki, v življenju in ob smrti. Zbirka spada med najbogatejše svoje vrste. — Največja znamenitost tega muzeja je Schliemannova zbirka prastarih izkopin iz Troje; ti neprecenljivi zakladi so postavljeni v pritličju na desno in mnogo tujcev prihaja samo zaradi njih v Berlin. Filologi in starinoslovci bi iskali Schliemannove zbirke seveda prej med antiškimi predmeti v starinoslovske umetniškem muzeju, a Schliemann sam je poglavitni del svoje zbirke posvetil narodopisnemu muzeju. Zato je postavljen tu sem ponositi „Priamov zaklad“, bogata zbirka čudnih zlatih posod in drugega orodja, okrog katerih postaja vedno vse polno gledalcev. — —

Poleg teh splošnih zavodov je še takih 12 specialnih muzejev, posvečenih posebnim, omejenejšim strokam. Izmed njih bodi omenjen le „poštni muzej“, prava posebnost te vrste; ves razvoj pošte od najstarejše dobe do današnjega dne se predočuje z izvirnimi vzorci dotičnih poštних pripomočkov; z druge strani pa je tu sestavljen pregled o vseh današnjih poštah po vsej zemlji. Jako zanimiva je zbirka starih in novih poštних tiskovin, znamk itd. — —

Muzeji v ožjem in navadnem pomenu so seveda umetninski muzeji; v te je obrnjen glavni tok tujcev kakor v vsakem velikem mestu tako tudi v Berlinu. Posebno ženski spol je med posetniki dobro zastopan in mladi potujoči parčki so si na dolgih hodnikih in v medlo razsvetljenih kotičkih kar napoti. Srčna potreba jih pač žene iz mestnega hrupa v tihi hram umetnosti; tih je, naj se v njem srečava tudi na tisoče ljudstva.

Ti muzeji se imenujejo „kraljevi“ v ožjem pomenu, leže pa vsi drug poleg drugega na takozvanem „muzejskem“ otoku, na tistem, ki je na njem tudi kraljev grad in stolna cerkev. Če torej greš „Pod lipami“ proti vzhodu, prideš naravnost pred muzeje. — Muzejska poslopja pa ne naredo enotnega vtiska na posetnika; postavili so jih tja, kjer je bilo pač prostora na dokaj ozkem otoku. Zlasti v novejšem času so v zadregi; predmetov je več in več, muzeji so vsi natlačeno polni, vsak prostorček je porabljen — vse drugače kakor v včasi dokaj praznih italijanskih muzejih — prvotna poslopja se že iz umetniških in zgodovinskih ozirov ne smejo in tudi ne moreje razširjati, a nove stavbe so mogoče le v prikritem ozadju in ob straneh. Prav, ko sem odhajal iz Berlina, so stavili, prilagodivši se kolikor mogoče terenu, ob vsem severnem okončju otoka nov, nekak osrednji muzej (takozvan „Friderikov“), ki so ga letos otvorili. Stavba, stoječa tik ob reki, prihaja dokaj dobro do veljave, vendar jo smatrajo z umetniškega stališča za ponesrečeno. Naj bo to res ali ne: nova stavba z visoko kupolo, večinoma s steklom krita, se otoku prav lepo poda. Sicer tudi ta muzej pravzaprav ni nov, ampak je le ogromen prizidek k že obstoječi muzejski skupini.

Prvotni muzej je takozvani „stari muzej“, ki obmejuje „Lustgarten“ na njega severni strani. Postavljen je v grškem slogu (v letih 1824—27); po odprtem, okrog 30 metrov visokem stopnišču se pride v odprto stebreniško vežo z modernimi kipi in fresko-slikami. Odtod je vhod v muzej, ki pelje najprej v lepo, z vrha razsvetljeno rotundo z lepimi starinskimi kipi in v njih duhu izvršenimi dekoracijami; iz rotunde se pride k pravim, bogatim zbirkam, k starinskim v pritličju, k poznejšim v zgornjih prostorih. — Po širokem, lepem koridoru, ki je izpeljan preko „muzejske ulice“, je stari muzej zvezan neposredno z „novim“, ki so vanj postavljene poznejše pridobitve. „Novi muzej“ je bil sezidan tudi v grškem slogu, v letih 1843—55, in je za razne stroke prava zakladnica; v pritličju je n. pr. zbirka egipčanskih starin in izkopin, ki jo je v tej zaokroženosti in popolnosti najti le še v britskem muzeju. —

V omenjenem koridoru in deloma v stranskih prostorih pa so postavljeni krasno uspeli malčevi posnetki sploh vseh velikih umetniških kipov, kar jih iz starejših dob imajo vsi muzeji vesoljnega sveta! To je uredba neprecenljive vrednosti, ker nam kolikor toliko nadomešča poset rimskih, florentinskih, pariških, londonskih zbirk itd. Sploh so berlinski muzeji, kar se tiče kiparstva, urejeni tako, da so v vsakem oddelku z malčevimi posnetki zastopana svetovno znana dela, ki jih muzej nima v izvirniku.

Dočim sta „stari“ in „novi“ (in zdaj še Friderikov) muzej zvezana v eno celoto, stoji samo zase, kakih dvajset korakov od njiju oddaljeno, pa s širokim stebrenikom obkoljeno posebno muzejsko poslopje, posvečeno večinoma slikarstvu; to je „narodna galerija“ (Nationalgalerie). To poslopje, postavljeno iz rezanega sivega kamena v sedemdesetih letih preteklega stoletja, je res pravo poslopje za muzej: ima namreč odzunaj obliko celotnega grškega templja v korintskem slogu, s stebrišči in z obstrejšem kakor pri kakem izvorniku in je pomodernjen le v praktičnih podrobnostih. —

Sam zase stoji, zadaj za moderno galerijo, tudi „pergamenski muzej“, ki je za starinoslovca znamenitost, kakršne nima Evropa, zanimiv pa tudi za vsakega, ki se zanima za umetnost. V tem muzeju so razstavljene izkopine, ki jih je spravila nemška država po večletnem trudu svojih učenjakov in arhitektov na dan v razvalinah maloazijskega, v II. stoletju pr. K. zelo mogočnega mesta Pergama, katerega vladarji so z vso vnemo podpirali umetništvo. — Razne drobnine, ki so bile izkopane, zanimajo le strokovnjake arheologe, a vsakega olikanca prevzame tale naprava, ki jo je izvršilo muzejsko vodstvo v tem prostoru: v Pergamu je namreč stalo v krasni legi glásovito svetišče (pravzaprav oltar) Zevsovo in Atenino, iz kamena izklesano in odičeno okroginokrog z nedosežno lepim frizom, predstavljačim boj med bogovi in giganti. Izkopalo se je mnogo ostankov teh umetnin, ki so zaradi svoje dovršenosti dandanašnji svetovno znane (po razglednicah itd.), in ker je podstavek za ta oltar še ohranjen, so prišli voditelji izkopavanja na idejo, da bi se to svetišče v svojem izvornem merilu in z uporabo izkopin povsem na novo rekonstrovalo. In res! Dandanašnji stoji sredi pergamenskega muzeja, ki ima vso streho stekleno, v dnevnem svitu oni glasoviti velikanski oltar, z visokimi marmornatimi stopnicami, z dvojnimi stebriščem, ki ga štirikotno obdaja, pri najmanjšem okrasku natančno posnet po ohranjenih ostankih — stoji pred nami prav tako in v isti velikosti kakor pred 2000 leti. V njega spodnjih pro-

starih pa je prebival in študiral kustos tega muzeja, prijazni učenjak Winnefeld, ki je vedno rad videl, če sem stopil k njemu v samotno izbico; ni bil krepkega zdravja, in če me ne vara neko poročilo, je nedavno umrl. — V začasnem poslopju so razstavljene izkopine v Olimpiji („olimpijski muzej“), ki jih je pridobila Nemčija; žrtvovala je (v letih 1875—1881) več milijonov za izkopavanje v tem nekdanj slavnem grškem mestu. Ker so vsi predmeti pohabljeni, pohajajo ta muzej največ strokovnjaki, širše občinstvo ne zahaja v skromne sobice tega muzeja.

Ljudi se po muzejih kar tare; saj je vstop brezpogojno in brezplačno prost vsakomur, razen otrokom; in odprti so muzeji na dan po pet do šest ur, celo ob nedeljah (popoldne!). Zbirke so tudi res tako bogate, da jih je treba pregledovati prav mnogokrat, preden se vtisnejo poglobitnosti v spomin. Prostori niso daleko ne tako razkošno krasni kakor v dunajskih dvornih muzejih ali tako dragoceni kakor v Vatikanu, a ureditev je praktična in zelo nazorna. Pohajal sem tod vsak teden, tudi po večkrat, in sem naposled imel že svoje določene predmete, ki se jih nisem mogel nagledati: na prvem mestu vse starinske kipe, ki so, naj se reče karkoli, v svojih vzorih dandanašnji še nedoseženi; pred njimi sem presedal po četrt ure, kar sicer ni moja navada. Včasih pa sem šel v egiptovski muzej, posebno če sem vedel, da bo kustos tega oddelka, eden izmed prvih egiptologov vseh narodov, dovtipni možicelj E r m a n zbranemu občinstvu, dijaštvu in kdor je sploh blizu sam razlagal predmete v tem muzeju. — Vmes sem se nekako šetal po hodnikih in sobah; rad sem tudi gledal, kako kopirajo mnogobrojne umetnice slikarice različne slavne slike. Te dame so si podobne kakor jajce jajcu, menda po vsem svetu; našel sem vsaj v Florenciji iste tipe kakor v Berlinu: srednje postave, suhotne, zagorelega obraza, dolgolične, z visoko frizuro, kolikor je je sploh. Ker je seveda vsaka oblečena, da si varuje toaleta raznih marog, v plahtasto suktnjo, ki se ji poznajo odtiski barv, zato jih Berlinec imenuje „Ölkusine“ ali, če je njihov letnik starejši, „Terpentintante“.

So ljudje, ki jim je postopanje po muzejih šport; afektovano se navdušujejo ob vseh umetninah in vzdihujejo zbog umetniškega vzhičenja. Ti so strah vsem uslužbencem; pazniki morajo zlasti gledati, da ti navdušenci ne jemljejo razstavljenih predmetov kar v roke, da ne božajo kakega lepega marmornatega kipa in da ne vrtajo s prsti po kaki sliki. Tudi to je povsod enako, v Italiji, v deželi umetnosti, prav tako kakor v Berlinu. Razni svareči napisi,

da je „vietato toccare“, „dotikanje prepovedano“ itd., izdajo pri umetniških samosilnikih malo. Bolj bi se jih prijela prepoved v obliki berlinske prepsnitve:

„Das Berühren
der Fijüren
mit die Foten
is verboten. —

Izmed ostalih, večinoma strokovnih ali privatnih muzejev omenjam le še Hohenzollernski muzej, ki ga tujec naj ne prezre. Nemška cesarska rodbina zna skrbeti za interesantno reklamo in združevati ž njo patriotizem in, če mogoče, umetnost. Ti trije činitelji se združujejo v tem muzeju, ki je razdeljen tako, da je vsakemu vladarju v zvezi z njegovo ženo odmerjen poseben prostor. Tako dobi posetnik neprisiljen vpogled v zgodovinski razvoj tega prvotno malo pomembnega rodu do današnje višine. Tu je zbrano vse, kar zadeva življenje teh vladarjev in vladaric, od otroških čačkarij do pisma kitajskega cesarja, od zelo intimnih potrebščin pri ženski toaleti pa do prekrasnega cesarskega ornata in do svatovskih oblek; vse je seveda izvirno. Tu vidimo flavto, ki je nanjo piskal Friderik Veliki, tu je tudi ohranjena vsa oprema „tobačnega kolegija“ Friderika Viljema I.; tu je ohranjeno pismo, ki ga je pisala Viljemu I. soproga, priloživši mu trinajst štiriperesnih deteljic, stružnica, darilo Petra Velikega, tobačnica, ki je zajela kroglo in rešila Frideriku Velikemu življenje, puška, ki je vanjo udarila strela, in podobne kurioznosti; vmes pa seveda dragocene umetnine, zlasti medsebojna darila vladarjev. —

Končno bi pod tem zaglavjem mogel govoriti še o berlinskih spomenikih. Znano je, da ni v nobenem mestu na celem svetu toliko spomenikov kakor v Berlinu; na vsakem javnem prostoru, na velikih križiščih ulic je vsaj po eden; postavljeni so na mostove, na ogle, v vsako zatišje parkov, tako da ni mesto v zadregi za spomenike, ki se zanje tudi denar kmalu nabere, ampak za prostor zanje. Koliko jih je, se da presoditi že iz dejstva, da je samo v takozvani „zmagoslavni aleji“ postavljenih celih 32 kipov, ne morda kakih majhnih doprsnikov, ampak velikih belomarmornatih, ki so si vsi enaki in ki stoje vsak na polukrožnem, z belim marmorjem ograjenem prostoru. Vsi ti kipi so posvečeni Hohenzollercem in njih prednikom od Albrehta „Medveda“ († 1170) doli do cesarja Viljema I. († 1888); Viljemov naslednik, oče sedanjega cesarja, pa je dobil posebe spomenik pred Braniborskimi vrati. — O vseh teh

spomenikih in kar povprek o vseh ostalih iz novejšje dobe se izreka umetniška kritika povsem nepovoljno; vsi ti spomeniki imajo na sebi nekaj vsiljivo ošabnega in stoje na svojih podstavkih kakor za parado, vsi z enako junaško pozo, kratko in malo: „protzenhaft“ — mi nimamo besede za to prusko lastnost, ki n. pr. cesarju niti doma ne pripušča, da bi se kdaj drugače oblekel nego v generalsko uniformo. — Spomenike podrobno naštevati in jih ocenjati? To prepuščamo „vodnikom“. Najimpozantnejši in v resnici lep je spomenik Viljemu I., postavljen na pročelje kraljevega gradu in med Sprevo; spomenik, ki je stal okrog štiri milijone kron, ne kaže le sohe Viljema I., ampak je celo poslopje, stebrišče z različnimi alegoričnimi in drugimi kipi. — Nekaterih spomenikov se je lotil ljudski dovtip. O kipu barona Steina (na Dönhoffovem trgu), ki stoji prav na robu podstavka, pravijo, da si Stein misli: „Še en korak, in doli telebnem!“ — Blücher (na „Opernem trgu“) si baje podobno misli: „Komm mir hier keener ruß of meenen alten Ofen; ick habe alleene kaum Platz“. — Lep vodnjak na južni strani kraljevega gradu imenujejo „Rüffelbrunnen“ („hrulski“ vodnjak); ko so namreč mestni očetje berlinski Viljemu II. ob nastopu vlade po deputaciji javili, da mu mesto pokloni ta vodnjak, jih je visoki gospod pri nemilostnem sprejemu skoraj nahrulil; odtod ime vodnjaku, ki je sicer lepo delo, a se seveda ne more meriti z onim ob dunajskem cesarskem dvoru.

(Dalje prihodnjič.)

Jesen.

Jesen. Pusto in prazno vse v naravi
in čez poljano veter gre leden;
tak se poslavlja, predno nas ostavi,
jesen.

A kakšen bil je vedno praznik njen,
ta praznik jasni v pisani dobravi,
kjer grozdje, sadje, venec dragocen
v poslednji nam je darovala slavi,
da, še na pot naš skozi gozd ognjen
razsipala zlato nam je v ljubavi! . . .
A zdaj? Ko tujka bedna v dan meglen
odhaja proč, izgublja se v daljavi —
jesen.

Petruška.

Klic čez vodo.

Spisal dr. Ivo Šorli.

8.

tanko je sedel še pri mizi, ko je zaslišal Vlada na stopnicah. Mati je bila zunaj nekje v kuhinji, oče pa mu je bil šel, ves nestrpen, še naproti, a ga je najbrže zgrešil.

Vstopil je bled in mrk ter sedel malomarno na stol.

Stanko ga je pogledal sočutno od strani in rekel, kakor da ga hoče že naprej potolažiti:

„Tako se ti je torej ponesrečilo?“

„Zakaj? Oh ne! Celo jako dobro sem napravil,“ je skomizgnil leno.

„Kaj pa se potem držiš, kakor da si užil strup!“ je planil Stanko jezno na noge. „Torej ti je popolnoma vseeno, če bi bil padel?“

„Hm . . . Storil bi bil pač kaj drugega, nego storim sedaj. Nazadnje pa je res vseeno.“

„In kaj misliš storiti tako?“

„Hm . . .“

„Obesi se, klada lena!“

„Hvala! Kakor vidim, še ne veš, kak važen vtisk je napravila tvoja filozofija name, in ti moram vse to šele razložiti: jaz, Vladislav Kralj, mislim postati namreč rodoljub in — živeti. Dobro se vam godi in narod vas ljubi, ker ljubite vi narod, — zakaj bi jaz ne zavil na to prijetno pot, ko imam maturo v žepu? Gori pojdem na cesarski Dunaj in vpišem se na fakulteto, katera postavlja največ rodoljubov v svet: glej, jurist mislim postati in doktor.“

„Joj, kaki dovtipi!“ se je zasmel Stanko nekoliko razdražen. „In potem?“

„Da, potem,“ je vzdihnil Vlado z ironičnim patosom. „Potem pridem doli in pojdem naravnost v sredo življenja: v sre-do-življen-ja! Glej, zastudil si mi ta breg, a na onem si že ti, in rekel sem že, da bi mi tam ne bilo mesta. Torej noter!“

„In kako si misliš to?“

„Tako-le: Bil je človek, uradnik in ves rodoljub, kolikor ga je gledalo čez ovratnik njegove uniforme. Vstajal je težko in pridušujoč se, da pojde drevi pa res še prav gotovo ob osmih spat; zakaj tisto v uradu mu ni zadostovalo. Potem je pozajtrkoval črno kavo z limono, ker ga je bolela glava. Vse to je bilo odpravljeno v četrti ure in ob devetih točno je bil že v uradu. Opoldne je šel kosit; nato v kavarno, kjer je kvartal do štirih, ko je moral spet v urad. Ob šestih so se zbirali s tovariši pri Janezu na pivo zastran apetita pri večerji. Ob osmih je imel obed pri Lovcu in tam so sedeli zopet do ene po polnoči. Potem v kavarno, kjer so kvartali zopet do štirih, petih. Leže, zaspi in ob treh četrth na devet drugo jutro ga zopet pokličejo. Tako dan za dnevom, leto za letom. Prijatelj Pavlič mi je pravil o njem. Glej: — življenje! Nič ne misliš, nič ne čitaš, nikdar nisi sam. Ne ženiš se in ne jeziš in ne veseliš, nič, samo živiš. Pravzaprav pa, — čemu bi hodil na univerzo?“ je pomislil. „Gori ne moreš tako redno živeti, in glavno je — red! Čim prej, tem bolje! Veš kaj, — v kako cesarsko službo bom stopil.“

Pomislil je še enkrat, pokimal in važno vstal ter se nasmehnil prijazno proti bratu.

„Ampak na kosilo sem čisto pozabil!“ se je zasmeljal in zaklical ven v kuhinjo.

„Maturó sem napravil, mama!“ je rekel, ko je pritekla. „In kar v cesarsko službo pojdem. Še zdaj me bo treba rediti, dokler bom praktical zastonj, a vam že pozneje povrnem . . . Glej, Stanko, mama je tudi vesela!“ je pokazal zlobno na njen vzradoščeni obraz. „Samo pri miru, čisto pri miru me morate pustiti in nič več pridigati!“

Sedel je zopet in si razgrnil prtič čez prsi.

Mati pa je stala še vedno na istem prostoru in debele solze so ji vrele po licu.

Šele zdaj jo je vprav sunilo k sinu, in položila mu je obe svoji drhteči roki na lepe lase.

„Glej, Stanko, saj smo ga vendar narobe sodili! Revček, vse noči je študiral in se trudil! In zdaj — — —“

„Že prav, že prav, mama!“ je zagodrnjal Vlado in vzel materine roke z glave. „Ampak zdaj pa že res prosim, da mi prineseš kosilo. Danes sem ga zaslužil, kosilo, bi rekel tako-le kak človek.“

Mati je odšla ven in bila sta zopet sama.

„In misliš, da se boš privadil takemu življenju?“ je vprašal Stanko počasi.

„Človek se vda! Bodi brez skrbi!“

„In ti praviš nekako, da sem jaz kriv tega preobrata v tebi, po katerem si pa še veliko bolj klavrn, nego si bil prej!“

„Prosim, opusti vsako kritiko! Gospodje so danes izjavili, da sem zrel. Sicer pa ti povem v tvojo tolažbo, da si ti ta preobrat kvečemu pospešil, zakaj prišel bi bil tudi že sam sčasoma do tega, da je vse skupaj bedasto, zabavljanje morda še najbolj! Ti kriv? Eh, pojdi no! Recimo, da je res, da si me ti spravil ‚z one strani življenja‘, kjer sem bil prej, — kaj bi pa pridobil, če bi šel s teboj na — to stran? Ali ni pravzaprav vseeno, kje si, kakor hitro nisi notri v toku, v življenju? Ne rečem, solnčna stran je gotovo prijaznejša nego senčna, — ampak tudi senčna je vstran od njega. In potem? Vidiš, premišljeval sem o tem in razsodil tako, da je vsakdo že po svojem stvarjenju vržen noter ali pa postavljen bodisi na solnčno, ali pa na senčno stran. S senčne pa ni nikdar prehoda na solnčno, verjemi mi! In tako je vsako prigovarjanje zaman in zaman ves tvoj klic, ker je — klic čez vodo. Poslušal bi te in skočil v valove, a ker nimam dovolj moči, da bi preplaval čez, bi se moral pustiti pač nesti dalje. Prav je sicer, da si mi pokazal tudi to, solnčno stran, ker te zdaj razumem in te ne mrzim več, ampak meni ni s tem vseeno nič pomagano. Pač pa je pomagano na primer — Silvi!“ je rekel po kratkem molku s počasnim poudarkom. „Zakaj, glej: ona je bila pravzaprav od vedno solnčno bitje in sem jo bil zvabil le jaz že čez in jo tiščal potem le v svoji neumnosti in le s silo tam na mraku. Njej si koristil, ker si jo spravil nazaj. In tako bi lahko še marsikomu, ki je samo zašel. Škoda, da ne znaš pisati knjig!“ se je zasmel. „Pa pridigaj, ko boš govorančil. Malo tega bi bilo za politiko kakor petršiljček v juho. V slabo, plehko juho namreč!“

„Iz česa sklepaš ti, da je s Silvo tako?“ je rekel Stanko, misleč samo na to.

„Eh, ne bodi no! Ali nisi videl, kako so ji zažarele oči? Sploh: punca se je zaljubila takrat vate!“

Stanko je zardel in v zadregi nekaj zamrmral.

„Kaj res nisi občutil tega? In kak izboren par bi bila vidva; dva taka inteligentna, lepa, zdrava, solnčna človeka! Glej, pa boš vzal rajši ono mrzlo tujko, zato ker ima denar in ker si potem naenkrat na konju!“

„Kaj hočeš reči s tem? Sploh, kako govoriš naenkrat z menoj!“ je kriknil Stanko razdraženo.

„Na zadnje vprašanje sledeče: Govorim kot zrel in neodvisen mož! Podpor ne rabim nikakih, zato tudi nikakih ponižnosti več. Na prvo vprašanje pa: Reči hočem, da pri nas sploh ni nič popolnega, dovršenega in idealnega, kvečemu svinje jo spravijo še do prejšnje doslednosti. Ne taji mi vendar, da bi ne segal stokrat rajši po Silvi nego po oni, zakaj tudi v tvojih očeh sem videl veliko lepih znamenj. Ampak — — — No, da vdati se znamo vsaj vsi: tostran, onostran in na sredi gnoja! — Ampak dovolj! Takih stvari ne bom govoril, pri moji duši, nikdar več, ako ne bom pijan. Kaj pa dela ona zunaj toliko časa?“ je vzkliknil jezno in odšel ven.

Tedaj se je prikazal oče na vrhu stopnic, ves zasopljn in spoten, ter prihitel s široko razpetimi rokami proti Vladu.

„O Bog, bodi zahvaljen! Samo dveh redov da ti manjka do odlike! Ali je res, Vlado, Vlado, moj Vlado? . . .“

Vlado je dvignil svečano svoje oči proti nebu ter razprostrl svoje roke še širje nego oče, a se baš v hipu, ko ga je hotel oče objeti, okrenil bliskoma vstran, da so zadele starčkove hrepeneče roke v zraku trdo druga ob drugo.

Oče in Stanko sta obstala nema vsak na svojem prostoru, Vlado pa se je veselo zasmel.

„Kaj naj pomeni zopet to?“ je kriknil Stanko prvi.

„To pomeni, da si ti velik osel, velik in neznosno domišljav osel! Kaj si mislil zares, prav zares, da si me izpreobrnil? Stopi tja pred človeka tak-le ljudski tribun, odpne dva gumba na telovniku in dene desnico v dotično odprtino; odpre tri gumbe na svojih ustih ter dene deset modrih besed v to odprtino in potem čaka, da padeš pred njega na kolena in se razjočeš ginjenja. Da, ko praviš, da greš rajši v cesarsko službo, niti ne čuti krvave ironije, ampak ti verjame! Res, če hoče človek spoznati, kako bedasti so ljudje, jih mora — vleči. Imenitno! Torej zato, ker si ti sit in zadovoljen, da si sit, naj mene kar zapusti ves ta stud in gnus, ki ga imam do vas sitih, rdečeličnih rodoljubov? Ti osel ti, tepec —“

A že je zažvižgala bratova palica po zraku, in da ni odskočil, dobil bi bil udarec na glavo.

In bliskoma je zgrabil klobuk in planil ven ter po stopnicah navzdol.

„Ta človek bo še slabo končal!“ je zahropel Stanko in palica mu je padla težko na tla; oče pa si je skril obraz in zajokal.

Ali je končal dobro ali slabo, kdo to ve. Končal pa je tam gori na holmcu prav sredi dveh belih brez, na mehkem, zelenem mahu. A ker je bil nesel prej v vrh vsake butarico suhe trhljadi ter ju prižgal in ker tudi drugače ni nikakega vzroka, da bi se končal normalen človek na večer svoje mature, so spoznali zdravniki, da ni bil normalen.

Jutranja rosa.

Je v jutru rosa na cvetlicah bila,
pa so pripluli k rožicam škrjančki:
„Nam ne zamerite, mi smo pijančki!“
In roso vso jim je druhal popila.

Takrat je Anica iz postelje vstala;
a on je bil že daleč tam na cesti
in je imel vse to na vesti,
da je s solzami belo krilo prala.

A. Gradnik.

Stara pesem.

Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?
Še veš? — V somrak se zvonovi tope
in pinije v tihi molitvi drhte.
V strmeči daljavi gre čoln čez vodó
in pesem kipečo mornarji pojo.
In tisoč in tisoč je rož naokrog,
v dveh srcih ljubav je in sreča, sam Bog . . .
Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?
Temna je polnoč in nebo je brez zvezd
in v duši je moji in tvoji bolest.
Utonila v morju je temnem sladkost
in v tvojih očeh je prezgodnja bridkost.

Vojeslav Molè.

V Babilonu svobode.

Piše Vladimir Levstik.

(Dalje.)

gorečnostjo, ki se je kasneje umirila, je nova umetnost pod vplivom Japoncev izjavila, da je kompozicija protinaravna in potemtakem protiumetniška; slika da ima nuditi čim najnatančneje isto lice kakor prazen okvir, postavljen pred prizor, ki se vrši v resničnosti; ako se gledalec v tem primeru ne čudi roki, nogi ali glavi brez ostalih prituklin, gledajoči izza roba, se ji tudi na sliki ne bo.

Prvi in najodločneje je izvedel to načelo v vseh njegovih zaključkih nadarjeni in temperamentni Degas.

On ljubi pred vsem dirke, kavarne, zabavišča in bolj od vsega glediški oder s smelimi, njegovo mojstrstvo izzivajočimi kretnjami baletéz. Tu nahaja v nestalnih, menjavajočih se efekih pozorniške luči dobrodošlo polje za težke eksperimente, ki jih rešuje z lahkoto in točnostjo optične leče, tako da se mora odreči vsemu, kar ni neposredno forma in barva, prezirajoč vsako idejno vsebino in vsakršno tradicionalno lepoto.

Prekucuštvo pride med ljudmi vselej s številnimi pojavi. Človek začuti, da je zagrabil nekaj, česar prej še ni imel; razveseli se in se napije samozavesti, pa brž pridoda nadaljnih osvojitvev, seveda, ne da bi si prihranil nekaj napak in napačic, ki za dolge čase razrušijo celotno harmonijo tam, kjer so se zgodile. Preteklost in sedanjost nas učita, da je manj ravnotežja in soglasja, recimo, tudi manj sreče in lepote v dobah, v katerih sekamo v zgodovino velike pridobitve, a največ takrat, kadar se ozremo po tem, kar so nam dali prednamci, in z mirnim duhom očedimo zaklade, sestavimo jih v prijetno celoto in odpočivajoč uživamo.

Zato se mi zdi popolnoma nemogoče, da bi bila današnja umetnost resnično velika, in nezmislno, da tarnamo v današnji dobi za tem, česar nam ne more dati. Vzemimo na primer nezaslišanost, da smo pripravili solnce ob skrivnostni recept, po katerem obliva snov s tisočernimi barvami. Ali more pametni človek zahtevati, da bi se umetnost tako proti vsej človeški naravi zadovoljila s tem

činom, ki je prometejski, če je sploh kaj, kar je vredno tega imena? Nenasitni duh je hotel dalje in zagrabil je menjavo gibanj ter jo vklenil v trajne posnetke. Kdo ve, če je s tem konec verige njegovih zmag? Kakor pa nas mori najzabavnejši kramljač, ako nam premleva najpomembnejšo novico dalje časa z enostranskim interesom, tako nas tudi ne zadovoljuje ta umetnost, ki si zdaj nezavedoma šele lika sredstva, da jih zapusti bodočnosti, ki bo za njenim znanstveno-navdušenim delom nastopila ob večji zunanji možnosti napram višjim ciljem z veličastnejšo in bolj harmonično sintezo. Prvoboritelji pa so povsod enostranski, najditelji so in ne stvaritelji. V opredelbi stvarjanja že leži razpolaganje s sredstvom, s snovjo; čemu zahtevati od tistega, ki je izpopolnil tvarino, naj nam podari še to, kar bodo brez težave iz genija postavile bodoče, mlade moči?

Degas je začutil v sebi zmožnost, ujeti kretnjo s toliko zvestobo in sigurnostjo kakor nihče pred njim. To je bilo nekaj novega, nekaj njegovega; moral se je zaljubiti v to, moral je za enostranski, a veliki napredek žrtvovati splošno, a polovičarsko popolnost. Zato se odreka tudi bistvenemu pogoju splošne popolnosti: harmoniji in lepoti. Mika ga le stremeljenje, da naslika predmet slike takšen, kakršen je v resnici: da ujame kretnjo, kakršna je, in ne, kakršno so jo slikali dotlej. Tudi grdo mu je dobrodošlo; še naslaja se ob odurnosti, samo da je to, česar je iskal. Ženski akt! Kaj je Degasu za vse grške Venere z vso kasnejšo šaro vred! Da ostane svojemu cilju zvest in ga tem popolneje doseže, da dožene svojo resnico z gotovostjo učenjaka, pusti žensko, kakršna je: gibljejo se lepe kakor grde. Deformacije ženskega telesa vsled modrca, ohlapne, viseče prsi, bizarne lege udov pri ženskah, kopajočih in brišočih se ali sedečih na bidetu, vse mu je prav: čemu ne bi ukradel pastelčka iz tistih predalov ženskega življenja, ki jih ne odpirajo rade za tuje oči, ko je vendar ta ali ona kretnja tako zanimiva! Barva in gibanje, to sta dve duši lepote, v kakršno Degas veruje in ji služi; in dasi tako gotovo ni umetnik, kakor gotovo barva in gibanje sama na sebi ne zadoščata opredelbi lepote — kar je hotel, je storil s čarobno močjo. Kdo je prej naslikal konja v skoku kakor on? Kdo je naslikal godčev lok, da oko čuti, kako šviga preko strun? Kdo plesalko, da zastrmiš ob njej, ker se vrti in se vendar ne obrne? Saj takšna je njegova pastelna slika „Danseuse sur la scène“, predstavljajoča baletno plesalko na odru. Naj povem, da je pastel vobče omiljena tehnika Degasova,

menda pač zato, ker je mehkejša in nežnejša od olja in se bolje priklada njegovemu stremljenju, označiti vtisk trenutka s smelimi, neobrisanimi svetlobami in barvnimi efekti. Z mojstrstvom naslanja pogostoma vso harmonijo tonov na eno samo liso, najsi že bo v dekoraciji, draperiji ali v raznolikih niansah živega mesa, ki ga mora ljubiti enako njemu, kdor ga hoče slikati kakor on.

Izmed njegovih ostalih slik, ki jih vidiš v Luxembourgju, naj omenim pred vsem „Café du boulevard Montmartre“ — pogled na večerno življenje obbulvarskih kavaren, z neprijetno dovršenostjo nudeč običajno Degasovo mojstrstvo, potrateno za ptičje obraze kokotk in za vso nezmanjšano pusto odurnost celotnega vtiska, ki se nudi na takih krajih — vsaj tistemu, ki jih obiše v trezno opazovanje in ne ravno z burnim hrepenenjem, da si kupi za en louis d'or sladko noč in bridko pravico do Eskulapove tolažbe.

Zelo mična je sličica „Femme au bain“ — ženska v kopeli. Predmet je ta: moderna Lais stopa v kad, dočim ji hišna odgrinja peignoir. Niti ta niti ona ni posebno lepa; nagcu, ki se ne odlikuje z nikako nenavadno prelestjo, je posvetil slikar toliko ravnodušnosti, da se živa duša ne more pohujšati nad njim. Kar pa budi pozornost in daje sliki vrednost, so odsevi luči in diskretna nasprotja barve, naglašana zlasti na treh poglavitnih krajih: na plašču, na golem telesu in na rumenem hrbtu naslanjača.

„Femme nue accroupie“ je podobno delce, predstavljajoče nago žensko, pol čepečo, pol sedečo na nizkem podnožniku in kažočo gledalcu hrbet v zelo neestetični atitudi; ko bi bila malo manj površna, nego je, kdo ve, če bi ostal gledalec pri zaključku, da slikar ni napravil tistega stolčka iz kakšne druge reči.

Vrlo je opazovana „Danseuse, nouant son brodequin“, plesalka, ki si zavezuje čevalj. Sklonjena je naprej in se drži za levo nogo; obraz se ne vidi, pač pa pleča in gola desna roka. Modri trak za pasom se prijetno riše na belem, kratkem krilu.

Skica, predstavljajoča pevko, je surovo resnična. Marsikdo pride prednjo in pred njenimi tovarišicami do spoznanja, da ni vedno umetnik, kdor je velik slikar.

Z vrsto statistov ali, kakor jih imenuje Francoz, „Figurants“, uspešno porabljenih kot polje za igro barvnih učinkov, se poslovimo od Degasa. Mnogo jih je, ki jih zgodovina slikarstva ne bo tako malo cenila, da bi jih kot umetnike imenovala v njegovi bližini, a tudi pozabiti ga ne more, dokler bo beležila velike, ki bodo še našli opore v njegovi grandiozni malenkostnosti.

Neki nemški kritik (Karl Eugen Schmidt) ga v lancknehtovski duhovitosti primerja z Rodinom, ki se je njemu enako zaljubil v dotlej še ne izraženo silo kretnje. Bodi; dodajmo le to, da zveni v Rodinovem delu veličastni glas življenja, da diha v njem misel vesoljstva in duša umetnika, dočim ima Degasovo nemara toliko duše, kolikor je zbero med seboj njegove plesalke, lahkoživke in ostala duševno brezbarvna zbirka njegovih modelov.

Po izbiri predmeta se približuje Degasu Renoir, dasi hodi bistveno druga pota. Tudi on išče učinka pred vsem v luči, barvi in kretnji in se odreka črti prejkone še dosledneje od Degasa ali Maneta; njegovi prelestni ženski obrazki, ki so od daleč tako polni življenja, ne kažejo v neposredni bližini nikake forme, temveč obstajajo zgolj iz delikatno razdeljenih in niansiranih barvnih lis. Zdi pa se, da je v njem med vsemi impresionisti prve dobe še največ celotnosti in največ tiste estetične težnje, ki daje slikarju vsaj izpričevalo, da je iskal lepote splošno ter tudi posebej. Veličine in globokosti bi iskal tudi pri njem zaman; s tisto površnostjo, ki vodi roko v roki vso tipično francosko umetnost, kadar se združita „esprit gaulois“ in znanje mojstrov v njene najboljše umotvore, se obrača tudi on k mladosti, veselemu življenju in k vsakdanjim blagrom ženske, kakršno je v njeni lepoti sladko osvojiti. Značilna za njega je izmed slik luksemburškega muzeja „Moulin de la Gallette“, — zabavišče, kjer mladina obojega spola deloma sedi pod senčnim drevjem, deloma se suče v plesu, blesteča se v zdravju, pomladni radosti, v barvah in v bogastvu solnčnih lis, ki se usipajo skozi veje na tla, na obleko in na obraze. Mogoče, da ni tolik virtuoza v izražanju smelih kretenj kakor Degas; kakor ta pa ljubi žensko in gre globlje vanjo, ne smatrajoč je le za predmet eksperimenta. Nežnejši in diskretnejši je od njega in nosi v sebi že začetek niti vodilke, ki pelje pozornega opazovalca od triumfov impresionizma k pravi umetnosti nazaj. Z radostjo nad barvo, lučjo in kretnjo se družijo pri Renoirju tudi malce psihološkega daru. Glavice njegovih žensk, presenečenih sredi usmeva, sredi mežikanja in sredi vseh tisočerih izprememb, vršočih se na lepem obrazku, so več od impresionističnih skic, dasi manj od portretov.

Tak je na primer „Portrait de Madame X“, predstavljajoč črnooblečeno damo ob klavirju. Puščobnost črne barve je ublažena z rdečo preprogo, ki se razprostira pod nogami, z naslanjačem rdeče barve in z modrosivkasto tapeto. Nehote se ozre človek od te podobe na to ali ono Manetovo in primerja razliko med obema, kako je

podal Manet zgolj kontrast med neprirodno senco in polmrtvaško poltjo, Renoir pa je videl med senco in svetlobo vse posredovalne stopnje barvnih tonov in jih, kar je glavno, tudi naslikal.

Njegov „*Torse de jeune femme au soleil*“ — doprsna slika gole mlade ženske na solncu med zelenjem narave me je poleg svojih toplih odsevov zanimala tudi kot nenavadno soroden pendant k sliki J. Vavpotiča, ki sem jo videl pred par leti razstavljen v Schwentnerjevi izložbi. Nemara je bila celo kopija, dasi se mi dozdeva, da uprava v to dvorano ne pušča kopistov; če pa ni bila, bodi rečeno, da ni preveč zaostajala za to francosko vzornico.

Med najboljše Renoirjeve slike je prištevati njegovo „*Bralko*“ — deklico s knjigo v roki. Solnce prihaja od zadaj in zavija njene rumene lase v bogato zlato luč, poleg tega pa sestavlja obraz iz tako določno naglašenih tonov in odsevov, da z edinim sredstvom njih upodabljanja barva in telesnost vtiska tekmujeta med seboj v popolnosti, čeprav na celi sliki ni niti za pol milimetra ostrih kontur.

„*La balançoire*“ predstavlja gugalnico v parku. Na gugalnici stoji deklica, razgovarjajoča se z dvema gospodoma, ki ji dvorita od leve, izza njiju pa gleda mala sestra. V ozadju je videti večjo družbo.

Kakor večina njegovih tovarišev se Renoir ni posvečal izključno portretu in žanru, temveč je naslikal tudi pokrajin, ki se lahko ponašajo ob strani njegovih figuralnih del. Kako mogočno je podano naravno razpoloženje v „*Bords de la Seine à Champrosay*“. Obrežje Seine pri Champrosayu . . . Preko reke, ki je videti brezdanja v svojih temnosinjih odmevih, preko bičevja za vodo in vrb na bregu in preko polzabrisane dalje, kjer se riše par hiš kot svetle lise, goni veter pomladne oblake.

Enako lepa je druga njegova pokrajina, ki kaže „*Železniški most pri Châlosnu*“. Vidi se ga pravzaprav le malo, zakaj vse-naokrog cveto kostanji. Čas svežega brstenja vlada v naravi, zrak drhti med rožnatimi oblaki in zdi se ti, kakor da mora od vsega tega bogatega življenja nenadoma dahnuti veter proti tebi in ti obsuti lice s čarom cvetličnih vonjav.

Tudi slikarico impresionistinjo imaš priliko spoznati na tem mestu, Berto Morizot. V vseh časih so imele ženske deloma po prirojeni razvitosti in bistrumnosti svojega značaja, deloma po svoji srečni lastnosti, da vidijo vse le površno in zategadelj mnogo laglje, nego je v resnici, navado, prispevati k vsaki novotariji, bodisi pa-

metna, bodisi neumna, obilno število zastopnic. Kdo bi se čudil, da jih je očaralo blesteče geslo impresionizma? Berta Morizot utegne biti najodličnejša med vsemi temi svečenicami nove umetnosti, odlična pa vendarle ni. Zunanje, zgolj tehnično, je storila v svoji sliki mlade dame na plesu „Jeune femme au bal“, kolikor je bilo mogoče storiti z naučenim, nesamoniklim kapitalom. Podala je doprsko sliko svoje dame s pahljačem v roki, naslonjene na divanu, izza katerega gleda živo zelenje južnih rastlin, skoro v Renoirjevi maniri, samo da mnogo bolj mrzlo in slabotno, z neprijetno kredastimi toni.

Toulouse-Lautrecova portretna pastelna škica „Madame X“, kakor se po navadi imenujejo portreti v galerijah, ni sama na sebi sposobna, dati gledalcu pravi pojem o celotnem značaju tega umetnika. Res je končno, da se je „bon sens“ upraviteljev in nabaviteljev nemara branil, predočiti Toulouse-Lautreca s kakšnim bolj tipičnim proizvodom... Kakor Degas se je vdal tudi Toulouse-Lautrec vplivu Japoncev. Virtuoznost, s kakršno podaja bliskovite kretnje konj-dirkačev, in žonglerjev tako, kot jih vidi le najboljše oko in jih ujame najhitrejša momentna fotografija, preseneča istotako kakor rafinirana grdost in bolestinofini okus, ki ga kažejo vsa njegova dela, večinoma pasteli in risbe. Z Degasom vred Toulouse-Lautrec ni bil nič kaj naklonjen čopiču in paleti; ustvaril je le malo oljnih slik, po navadi pa mu je bolje služila gibka tehnika pastela.

Nedvomno je Anglež Turner mnogo vplival na končni razvoj francoskega impresionizma, ko je storila ta struja, zlasti Pissarro, Sisley in Cézanne z Monetom na čelu zaključni korak do popolnega svetloslikarstva. Claude Monet n. pr. si je izbral s strastjo učenjaškega raziskovalca luč za glavni problem svojega dela in jo proučuje kar v celih serijah slik ob istem predmetu, ki je danes rouenska katedrala, jutri senen kup na prostem polju, drugič samotna hiša, tretjič zopet majhen otok med morskimi valovi itd. Te predmete je slikal vselej iz istega kraja, po osemkrat ali desetkrat ob različnih dnevnih časih, v različni svetlobi in ob raznem vremenu. Prva slika kaže običajno efekte jutranjega mraka, ko se ravno začenja daniti, druga jutranje solnce, nadaljne svetlobo ob desetih in enajstih dopoldne, opoldne, ob eni, dveh itd. popoldne, do večera, da pride tema, da zagrne naravo in onemogoči slikarju delo. To ravnanje, ki je podobno slovniški sklanji samostalnika, daja tuintam kaj zanimive rezultate.

Za impresionistno krajinarstvo je značilno, da se je odreklo vsej romantiki pejzaža. Mesto častitljivih razvalin, starih samostanov,

idealnih klasičnih panoram, planin in dolinic, nališpanih z ovčicami in pastirčki, so zavzeli pogledi na moderno zemljo z njenim današnjim licem, zaslužbeno človeku in oživljeno z njim, kakršen je, in z njegovimi modernimi napravami. Kar prevladuje sedaj, so prekopi, ceste, tovarne, kolodvori, železnice, ostrešja, stavbinski odri, ladjedelnice in pristanišča.

(Dalje prihodnjič.)

Hrepenenje . . .

I.

V molitve svete
vpletam to ime . . .
in v mlade cvete —
vpletam to ime . . .
In v rano jutro
kličem ga na glas
in v ave molim ga večerni čas . . .

Kako in kje
pozabim to ime?
Stokrat na dan
v njem ustne zadržé . . .
Stokrat na dan
kri v srcu vzvalovi . . .
Stokrat po njem oko mi zaihtí. —
* * *

Srce je moje zdaj oltar . . .
na njem cvete ti rožic par,
a ni te, da bi jih pobral . . .

Z neba jim solnca žarkov ni . . .
ne hladne rose sred noči —
kdo bi se zanje bal?—

Jesenski čas, jesenski čas,
ko rože vrtu niso v kras! —

II.

Tam v živem parku si hodil sam,
moj tujec — mili neznanec . . .
Otožno zamišljen. — Nemara poet?
In resen! — Morda poslanec? —

Nemara mehke akorde strun
ubira ti vajena roka?
Morda ti čuvstev prepolno srcé
al misli duša globoka? —

Ne znam, ne vem . . . Jaz sanjam le
o duši sorodni in znani . . .
Od severa daleko jug . . . a bliže
vse bliže po srcu Slovani . . .

* * *

In v tiho mojo sobo na večer
prihajaš ti . . . ne — mila duša tvoja,
ko ustne kličejo ime sladkó,
in to molitev je večerna moja . . .

In slutim, čutim tvoj prihod iz dalj
neznanih, — morda preko groba,
in bridka v prsih me mori tesnoba
in temnih misli, sanj je meni žal:

Ni postelj — krsta bela? — — Pajčolan
in mirtov venec na glavo mi dejan?
In ti prihajaš — sam Bog zna odkod?
Tak daljna ti, tak žalostna ti pot! —

* * *

Tam zunaj v milih zvezdah noč bleští . . .
A jaz pred sabo zrem oči odrpte,
poteze mehke in ponosne črte
obrazu, ki mi v dnu srcá leží . . .

Ah, izpovej se moji duši . . . glej,
do sreče še — samo korak naprej! —
Izplakaj bol in večnemu Bogú
vse čisto hrepenenje izpovej!

Da! Izpovej se, toži — komurkoli!
Na svetu je trpljenje — v srcu bóli,
da smrt edina jim zdravilo zna . . .

In če med naju so svetovi djani —
po sreči hrepenela bom neznani
in iskala vso pot jo do nebá — —

L. P. Nataša.

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

(Dalje.)

Gora je bila mirna in tiha, edino škrjanec se je že zaganjal nekje visoko po zraku in njegova pesem se je razlivala, kot bi brizgali zveneči curki od obzorja. Ni še bilo solnca, porajala se je komaj prva zora na vzhodu, vstajala je iz jutranjega morja za vijoličastimi gozdovi. Tik ob robu je zasijal pramen modrikaste in rdeče luči, oblil je oblake in jih okoval s svetlim sijajem, ki je žarel in se bleščal zmerom ognjeviteje. Izza obzorja, izza razžarjenega roba se je začelo bliskati, švigile so strele in se razletele po nebu. Zasadile so se v svinčene oblake, ki so se temnili v ozadju kot grudaste gore, ledene in obsijane z nejasno, mrzlo svetlobo. Strele so razžgale led in mraz in ozadje je začelo goreti in plameneti; na levo, na desno in naprej se je razlivala žareča in raztopljen reka, širji in ogromnejši je bil zlati kolobar. Zmerom bliskovitejše so bile strele, križale so se in sekale med seboj, ognjeni krog se je večal in rasel in pljuskal in zajemal oblake. Vse je objel in prepregel, za njim so švigali že celi razplamenjeni snopovi in so sijali kot čisto zlato in opali. In že je bilo vse obzorje v plamenu, že so začele padati na gozd in na planino strele, in to so bili solnčni žarki.

Tedaj je prišla na planino Rozalka. Pol gore je že bilo v solncu, ki je lilo od vrha doli in od vzhodne strani proti jugu. Dekle se je ustavilo pri koscih na domači planini in pogledalo proti Jelarjevim. Zaklicala je: „France!“

Ves se je stresel, ko je zaslišal svoje ime in spoznal dekleta po glasu. Pogledal je na ono stran, odkoder je izhajalo solnce; svetloba mu je padla na oči, da se mu je zableščalo, in tako je skozi trepalnice kot v rdeči zarji videl Rozalko. Stala je sredi planine in tudi njo so objemali jutranji žarki, jasna luč se je razlivala preko nje in jo vso potopila. Njeno lice se je smejal in bilo je kot pozlačeno. Bila je v svetlem krilu in rožasto ruto je imela preko prsi, zato se je Jelarjevemu sinu zazdela kot bela golobica, ki je priletela in sedla na goro.

„Rozalka!“

„Ali boste res vse pokosili?“

„Res! Predno bo poldne.“

„Ne vem.“ Dekle je neverno zmajalo z glavo. Pokošena, rosna trava se je lesketala pod njenimi nogami, stala je in gledala proti mlademu koscu, ki je brusil koso. Potem jo je iznova zavihtel. Skoro se je naslonil nanjo, kot bi jo hotel stisniti k srcu, in jeklena rez je bežala in hlastala hitreje po bilkah; zmerom urnejši so bili polukrogji, segali so dalje in dalje in se zajedali v sredo cvetoče planine, ki se je izpreminjala v rosi in solnčnih žarkih kot svilnat prt, pogrnjen okoli gore. Kosa je rezala in sekala travo in rože, in bilo je slišati žvižd in vršanje, in zdelo se je, da že sama sapa, ki je letela pred koso, podira in lomi cvet in bilko. Kosec in njegovo orodje sta se prelila v eno samo gladno in lakomno bitje, ki z nekim strastnim veseljem in željno naslado hodi po gori in z jeklenim zamahom mori rast in življenje.

Jelarjev sin je bil že ves oblit z znojem, ki mu je vroč in pekoč lil po čelu in licih. Ni mu bilo mar vročine, ki je kipela po njem, in samo ena želja ga je polnila vsega, živela je v njegovem srcu, gorela mu iz oči. Bila je želja in volja, da mora pasti planina. Misli so ga že oblekle v žamet, in srebrna verižica, lepo svetla, v tri stremena, se mu je bleščala preko zelenega oprsnika. In tam gre Rozalka, vsa rdeča in bela, in njene oči se ne morejo odtrgati od njega, njena usta govore in pravijo, da je France zal fant, in dekle ga gleda gorko in prisrčno in se mu smeje sladko in vablivo. In kosa se je bliskala in pela neprestano. Bila je lepa njena pesem o Rozalki in žametnem kastorcu in zelenem oprsniku, glasila se je mamljivo, in se ponavljala neprenehoma. Kosa se je bliskala in pela zopet in zopet o Rozalki, o lepem mladem dekletu in o fantu, ki ima žameten kastorec in srebrno verižico v tri stremena.

Prikosil je do meje, do sosedovega dela, in tam je bila Rozalka in razmetavala redove, rosne in sveže, ki so ostajali za kosci. Postala je in se nasmejala: „Ali si priden! Oča in hlapec pa ležita v senci.“

„Naj! Čakaj, Rozalka, po svetem Jakobu . . .“

Dekle ga je hitelo izpraševati, a ni dobilo odgovora, samo „Počakaj . . .“

Zaslišal je, da ga iz doline nekdo kliče, in na robu je zagledal Andreja, ki se je valjal v senci za grmovjem, in zraven njega očeta, napol skritega za lesko. Ležala sta in se 'krohotala na vse grlo. Francetu se je vzbudila jeza in zavpil je: „Andrej, ali ne greš kosit! Kaj bom sam! Oča, kaj vam pa je!“

„E, France, kar nehaj! Saj je zastonj! S kastorcem ne bo nič! Ha-ha-ha! Kdaj boš sam pokosil!“

„Kako ste rekli? Vse bom pokosil, če se na glavo postavite! In kastorec je moj in ura!“

„Ali sem rekel, da ne bo! Po planini skačeta!“

Sin ni poslušal.

Solnce je bilo že visoko, peklo in žgalo je neusmiljeno, razlivalo se je po gori kot razpaljena žerjavica, in planina je bila prazna. Samo en kosec je hodil po Jelarjevi senožeti, vsi drugi so se poskrili po grmovju, pod drevjem, v globoki senci. S pokošene planjave je vstajala dišava po veli travi in venočih rožah.

Jelar in hlapec sta se raztegavala pod lesko. Napol prazna steklenica, iz katere je dišalo žganje, je stala med njima.

„Zares, oča, takšnih sanj pa še ne! Lejte, o mačkah se mi je sanjalo, o naših dveh. Veste, sedim takole pri peči v naši hiši, pa ruto sem imel na glavi. Kar prideta mački iz veže. Prva je bila siva, z belimi lisami okoli oči, druga pa dimasta. Sivka pride do mene, me pogleda in se nasmeje: „Poglej no, Andrej,“ mi pravi mačka, „tistale umazana črnulja, ki je vsa zakajena, bi me menda rada imela. Zmerom laži za menoj. Pa ne maram zanjo. Kaj mi če takale dima dimasta! Saj še kuhati ne zna . . .“

„Ne laži, Andrej, kaj bo mačka kuhala!“

„Zares, oča, mačka je govorila z menoj! Kar tako je govorila, čisto pametno, kot ljudje. Pred menoj je stala in se muzala. Kaj mislite, kaj bi neki pomenile te sanje? Ali bom umrl?“

„E, kar precej boš umrl! Si preneumen!“

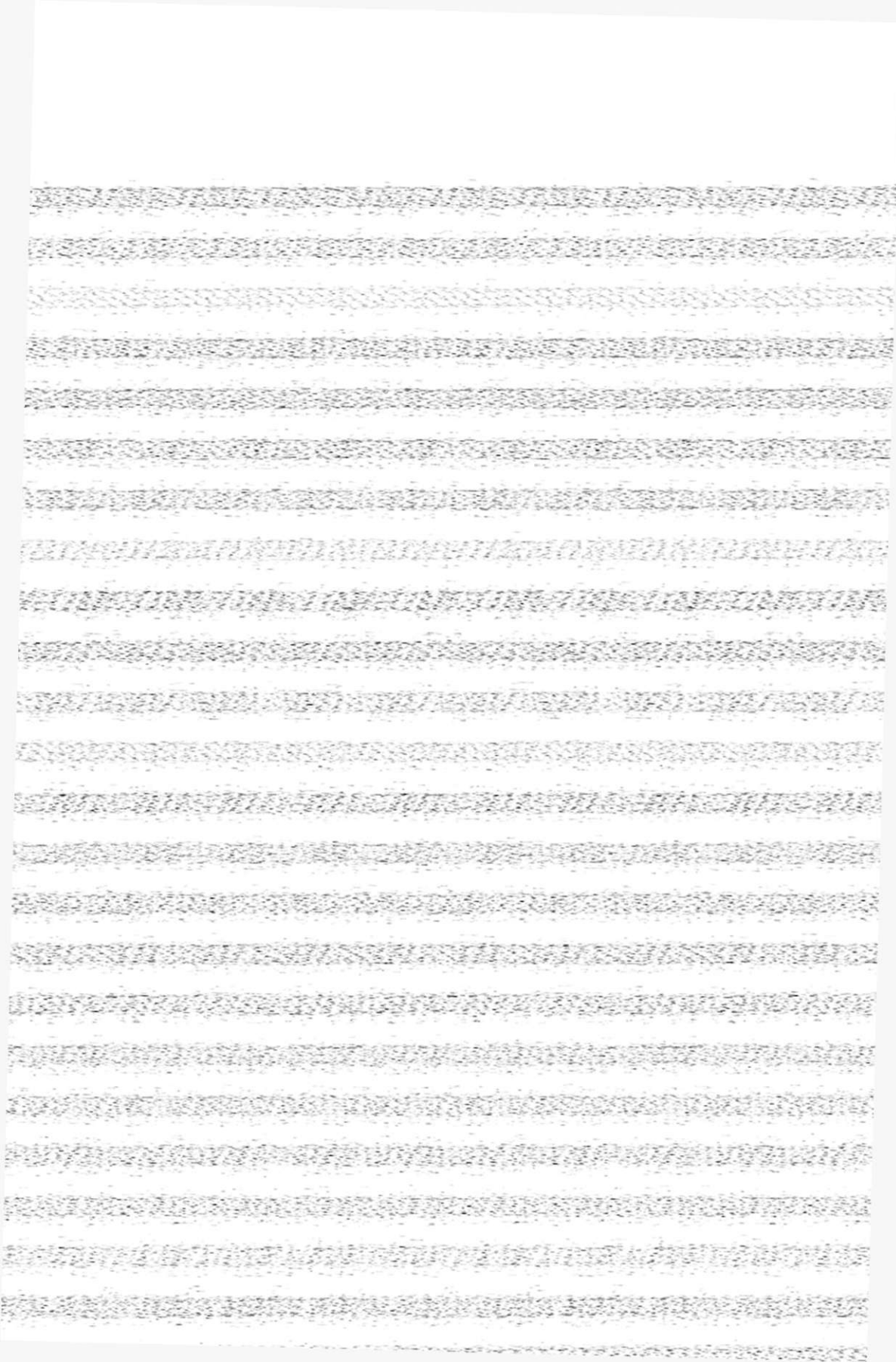
„Oče, čakajte! Potlej je bilo pa tako: „Saj še kuhati ne zna,“ je rekla sivka. „Jaz sem se pa zasmejal nato. Takrat pa skoči dima za sivoro, obe se mi zaprašita v nos in v lase in začneta švigati okoli moje glave. Vsega sta me opraskali in kar v kolobar sta se drvili, potem se mi je pa vse zmedlo. „Bosta šli!“ sem še zavpil in se zbudil.“

Jelarju se je zdehalo; zamrmral je nekaj o neumnih sanjah, potem se je pa sklonil pokoncu in pogledal na planino, kjer je France kosil. Zasmejal se je in začel klicati: „Hoj, hoj, France!“

„Ali še kosi?“ je vprašal zaspano hlapec.

„Ti preklicani fant, pa res noče nehati. Saj bo nazadnje še vse pokosil! Kako je že visoko! Hoj, hoj, France!“

Kosec je pogledal v dolino, a roke so zamahovale svojo pot dalje in kosa je švigala in se bliskala.

ni mu bilo mar ostrih, pekočih žarkov, ki so se usipali od solnca. Planina je bila kot v ognju, in mladi kosec je hodil po njej kot po razbeljeni ječi od enega konca do drugega. Rozalka se je tresla samega razburjenja in bilo ji je, kot bi krožila o jasnem poldnevu groza po planini. Bil je molk med njimi, tajen in tesen molk, in nekaj neznanega, usodnega je viselo v vročem zraku.

„Oča, kaj pa je to, da France nič ne brusi?“ se je oglasil Andrej.

„Zakaj ne? Saj brusi!“

„Že pol ure ga nisem slišal.“

Gledali so mladega kosca na gori, in Metka je rekla:

„Saj ne kosi! Saj vsa trava ostaja za njim. Saj ne kosi!“

„Ha-ha,“ se je mislil zasmejati Jelar, a samo čudno je nakremžil ustnice.

„Saj res ne kosi.“

France je vihtel koso in stopal po senožeti semintja. Prišel je do roba, se obrnil, a pri tem je klestil s koso po tleh in tolkel po travi. Včasih je odbil rožo ali posnel z ostrino šop trave, in videlo se je, da ves trepeče.

„France, kaj pa delaš! Nehaj, saj dobiš vseeno kastorec,“ je zaklical Jelar.

„Ha-ha, France, ali ti nisem pravil,“ je vpil hlapec.

„Kaj pa zijaš kot budalo iz hrastja!“ Jelar je zakričal nad Andrejem in hipoma je bil ves izpremenjen njegov obraz.

Rozalka je letela po gori proti Francetu; naglo je letela in v roki je vihtela ruto, ki ji je padla z glave. Pri vsaki stopinji ji je zdrsnilo po strmini, na gladki, ostri travi in dekle je zdrčalo navzdol, a naglo je vstalo in zopet hitelo.

„Moj Bog, nehaj! Kaj je s teboj!“ Skočila je predenj, in še večji je bil njen strah. Videla mu je v obraz, ki je bil ves obupan in preplašen, in je strepetala; videla je njegove obrezane prste, s katerih je tekla curkoma kri.

„Če me imaš rad, nehaj! France, ti boš umrl!“

Zadrhtel je, kot da se ga je doteknila smrt, in globoko je vzdihnil. Potem se je obrnil k dekletu, izpustil koso in se zavrtel naokoli. Glava mu je padla na tilnik in zgrudil se je brez zavesti Rozalki v naročje.

(Dalje prihodnjič.)

„Ilirija“.

Spisal dr. Niko Županič.

III.

Ne čujete? — Tam od mračnih lesov
vrši vihar, poln srditih gromov
in izza meglá zdaj pa zdaj vzplapola
krvavordeč plamen kot meč —
To dneva je novega žar:
Oj bratje, na pot, življenju nasprot!

Oton Zupančič.

naliza stanja današnjega Jugoslovanstva navdaja in napolnjuje srce pravega rodoljuba s skrbmi in tugo. Vendar hladno misleči etnolog, ki pozna postanek in razvoj narodov v svetovni zgodovini, ne obupa o bodočnosti naši. On ve, da je narod kot živ organizem v neprestanem razvoju in da sčasoma izginejo zapreke in ovire, stoječe na potu napredku ter širjenju ekspanzivne sile narodove v fizičnem, socialnem, gospodarskem, moralnem in političnem oziru. Dokler so potencialne sile narodove stalne in močne, ima narod v sebi in okoli sebe pogoje za življenje. To so v prvi vrsti obširnost, kompaktnost, kakovost domovinskih tal, fizični sestoj in število ljudstva ter osobito priroda jezika. Na osnovi tega se ustvarja in postaja organizem duševne plastike kakega naroda. Kakor večkrat razni paraziti in vremenske nezgode ovirajo drevo, da se ne more popolnoma razviti ter prinesiti obilnega ploda, tako se javljajo tudi pri narodih v izvestnih dobah negativne duševne prikazni, ki zadržujejo pozitivni razvitek in slabijo ves organizem. Ali kakor delujejo vrtnarji, morajo delati tudi misleci, politiki in pedagogi narodovi, da forsirajo pozitivne strani in lastnosti narodove ter odstranjajo vse, kar je nevarno za obstanek in daljni razvoj njegov. Iz malenkostnih in kramarskih Slovencev postanejo podjetni trgovci, industrijalci in politiki; lahkomiselni Hrvati zamenijo svojo zaslepljenost in gole patrijotske fraze z edino okrepljujočim in ošrečujočim delom; Srbi se oprostijo bizantinsko-cincarskega duha in napolnijo srce z istinitim patriotizmom ter zmisлом za red in dolžnost.

Ilirija more in mora postati vrt, kjer bo tujec občudoval vsakovrstno pisano cvetje zapadne in iztočne kulture.

Krasen in prostran je oni kos zemlje, kjer stanujejo Jugoslovani! Nemški kulturni zgodovinar Fr. pl. Hellwald pravi, da je najlepši del sveta. Na vzhodu ga oblivajo burno Črno morje, Bospor, Zlati rog in Marmara, na jugu Belo (Egejsko) morje in na zapadu naša sinja Adrija. Blagoslovljena je ta na vseh straneh od morja objeta zemlja, iz njenega krila je vzraslo, cvetlo, obrodilo mogočno drevo grške kulture, ono drevo, ob katerega cvetu, senci, sadu se še zdaj naslaja kulturni človek. In naš slavni učenjak Vatroslav Jagić, profesor na dunajskem vseučilišču, je pred leti jezikovno dokazal („Ein Kapitel zur Geschichte der südslavischen Sprachen“), da prebiva sedaj na tej zemlji **samo en narod**, ki govori de facto **samo en jezik**, kajti jugoslovanska narečja prehajajo od Trsta do Carigrada drugo v drugo in ni mogoče začrtati med njimi ostre meje; ta narečja tvorijo en skupen jezik in so istega izvora, kakor izhajajo mavrične barve iz ene, solnčne luči. Da, v veličastnem toku se razpenja nad Balkanom čudovito krasna mavrica, na ramenih jo držita dva silna junaka: na eni strani Trst, na drugi Carigrad.

Tako sijajno, tako znanstveno ni še nihče opraval historične ideje naše jezikovno-kulturne enotnosti; Jagić jo je postavil na pravo, solidno podlago in ji pokazal pot, ki drži do cilja. S svojim filološkim dokazom je izvršil Jagić samo en del velike zadače, ki čaka naših etnografov. S tem smo spoznali historično idejo, smo dobili etnografski dokaz, obenem smo zaznali vse tiste zapreke in nedostatke, ki so branili doslej ideji edinstva v življenje narodovo. Zedini nas samo kulturno delo in samo kulturno edinstvo je mogoče. Dva krepka in zanesljiva pomočnika našemu stremljenju sta moderni duh časa in utilitaristna natura človeka.

Za Jugoslovane so enotnost njih govora in skupnost ter obširnost njih zemlje največji kapital, ki se da naložiti najplodonosneje in ki bo izpremenil slovensko, hrvatsko, srbsko, bolgarsko krošnjarstvo in kramarstvo v veliko evropsko firmo.

Iniuria temporum še ni poravnana; popravljajoča pravičnost je storila svojo dolžnost šele na Nemškem in v Italiji. Zadržna ideja giblje moderni socializem in jugoslovansko edinstvo je samo en del velikega svetovnega socialnega vprašanja. Hočemo veliko kulturno in produktivno zadrugo.

Višja kultura, višja izobrazba: to je kratek, precizen program bodočemu delu, in edinstvo pride samo ob sebi kot nameček kul-

turnega dela. Tako se je zgodilo na Nemškem in v Italiji, in ako Bog hoče, se izvrši ta historični proces tudi na Balkanu, v Iliriji. Kulturni sapêrji morajo začeti svoje pripravljalno delo sredi naroda, najprej natanko preštudirati v vsakem posameznem slučaju situacijo in obstoječe razmere; njih pot vodi skozi, ne preko obstoječega. Splošnega programa ni mogoče postaviti, ker je njih drobno delo kazuistno, od slučaja do slučaja. Gotovo je le eno: uspehe obeta največ drobno delo, le kulturni maloobrtniki pripravijo zdravo in trajno podlago, ako se bo delalo po modernih principih dela: združno, centralistno in z globoko segajočo razdelitvijo dela.

V posameznem je treba obuditi najprej speče čuvstvo edinstva in mu dati trdno, splošno obliko s splošnim imenom. Skupno ime Jugoslovanov mora globoko koreniti v njih krvi, v politični in kulturni zgodovini. Ono se naj odlikuje, če je le mogoče, s čarom prošlosti kakor zastave polkov, posvečene na bojnem polju v zvoku mečev in dežju svinčenk, kjer je tekla kri junakov, umirajočih za domovino.

Nacijonalno-ekonomno hoče župan bele Ljubljane, Ivan Hribar, ilirsko idejo spet oživotvoriti na sinji Adriji in ustanoviti ilirsko parobrodno društvo, dobro vedoč, da je Ilirija, posebno centralne provincije, brez morja kakor riba brez vode; župan Hribar hoče obuditi staro tradicijo Ilirov, o katerih poje Vodnik:

„Močan že na morju
Ilirec je bil,
ko ladje se tesat
je Rimec učil.“

Posebno navdušeni apostoli neoilirizma vstanejo iz krogov naših literatov, žurnalistov in znanstvenikov. Naši literati kolnejo že zdaj usodo, da ni pripustila ilirske zmage sredi XIX. veka, kar bi se bilo gotovo polagoma lahko zgodilo. Z drugim licem bi se ponašala sedaj Ilirija. V svetovnem gospodarstvu bi se vpoštevala močna zadruga; tujci bi se morali učiti našega jezika; v mednarodni politiki ne bi bili prezirani, ker bi bili mogočnejši nego Španija, Belgija, Nizozemska, Švedska, Norveška, Danska . . . ; mogočnejši narod bi se naslajal sedaj ob divnih prizorih hrvatskega beletrista Šandor-Gjalskega in ob prelestnih pesmih Otona Zupančiča; duhoviti naš pisatelj iz praktične filozofije, dr. Franjo Derganc, bi mogel večkrat zameniti svoj kirurški nož s peresom in se posvetiti prosvetljenju naroda na duševnem polju.

Ilirsko kulturno delo je pred vsem organizirati; organizacijo bi najuspešneje osnovala centralna „ilirski skupščina“, v kateri bi se zbirali mladi inteligentni in delavni možje iz vseh ilirskih provincij. Kulturna „ilirski skupščina“ naj bi prirejala skupne umetniške razstave, konference jugoslovanskih naravoslovcev, filologov, juristov, učiteljev, skrbela za narodna predavanja, ustanavljala v vseh provincijah izobraževalna društva, kakršno je „Akademija“ v Ljubljani. Iz vseh javnih, reprezentativnih diskusij je izključiti konfesionalne in osebno-politične probleme; vedno čakajo pripravljeni agenti provokaterji, da nam vtihota pijo v mlado organizacijo nevarne konfesionalne in politične tendence. Ob vsaki priliki moramo poudariti, da je ilirska ideja kulturna, da je naše delo največ kulturno. Vse drugo pride samo od sebe po naravnem potu, kakor učinek za vzrokom in povodom. Oteti moramo duhovščino (katoliško, pravoslavno in muslimsko) klerikalnim vplivom, kajti baš narodna, svobodna duhovščina je poklicana, da stopi med prvobornike za kulturni prepoved, kulturno revolucijo ilirskih provincij. Cerkveni politiki naj namreč vedo, da je brezmiseln vsaka cerkvena akcija, dokler ni trdne in trajne kulturne podlage. Za zdaj nam služi samo najstrpnejša verska toleranca. Čudovito, take ideje je začel zagovarjati pred kratkim celo „Katoliški obzornik“! Mlad, izobražen, rodoljuben slovenski svečenik, Fr. Ks. Grivec po imenu, je začel resno širiti umevanje in zanimanje za „idejo ciril-metodijsko“. Da, samo rodoljubne in izobražene duhovščine nam je treba.

Revizija berlinskega kongresa naj izreče, komu naj definitivno pripade Bosna s Hercegovino. Če velevlasti prisodijo ti dve deželi Avstro-Ogrski, naj se združita z ilirsko celoto.

Razen kulture je gospodarska organizacija najuspešnejše osvobodilno delo, ki razširi idejo edinstva med nižje in srednje sloje, kjer odločujejo samo materialne potence. To se najlepše kaže na velikih sejmih v hrvatskem Karlovcu na Kupi; tu se shajajo kmetje in trgovci s Kranjskega, iz Hrvatske, iz Bosne. Rodoljubnemu Ilircu zaigra srce od veselja, ko vidi, kako prijazno kramljajo in barantajo med seboj ti različni elementi, ko plača muslim iz Cazina ali Bihaća ob sklepu trgovine Kranjcu za vino in Kranjec njemu „crnu kafu“. Naše „akademije“ naj posvetijo posebno pozornost gospodarskim problemom in sprožijo diskusijo o svobodnem trgu in protekcijonizmu, o organizaciji domače industrije in trgovine.

Ob septembrskih slavnostih v Belgradu l. 1904. se je vnela polemika med Hrvatom dr. Radićem in Srbom dr. Skerlićem.

G. Skerlić je pisal v „Srbskem književnem glasniku“: G. Stjepan Radić grmeo je protiv lažne njemačke kulture i veličao pokrovi-teljsku Rusiju, i malo je trebalo pa da čujemo i banalne refrene mo-skovskih slavenofila i beogradskih reakcionara o „trulome zapadu“. G. Radić zna mnoge stvari, ali zaboravlja, da je zapad izvor svetlosti i života na zemlji; da za nove narode ima dva puta, ili primiti za-padnu kulturu, kao Japanci, i živjeti, ili joj stati na suprot, i biti pre-gažen, kao američki crvenokožci ili avstralijski crnci; da je slovenska kultura prazna reč.“ Nato je repliciral S. Radić („Hrvatska misao“ št. 12., 1904): „Srbski je seljak s vjerom u Boga i s nadom u Rusiju iztjerao Turčina, da onda njegova inteligencija sa zapadnjačkim teorijama u glavi i sa šovinizmom v srcu širom otvori vrata — Niemcu.“

Komu naj pritrđimo? Deloma obema, povsem in izključno pa nobenemu. Mi sprejmemo od Ciganov njih dar za godbo, od Ja-poncev izbornu taktiko in strategijo, samo da se okoristimo in si znanje obogatimo. Vendar moramo, kar se tiče reda in materijalne kulture, slediti na vsak način zapadu, da, mi bi morali biti zapad-nejši od samega zapada, da se obranimo Nemcev v vseh ozirih z njih orožjem. V ljubezni do človeštva in dolžnosti do bližnjega pa ima slovanski vzhod mnogo svojega, vzvišenega, svetega. Sicer pa ni niti „ilirski (jugoslovanski) kultura“ prazna fraza, ker naše ljudstvo hrani neizmerno bogato zakladnico primitivnih ele-mentov duševnega in ročnega dela. Treba je samo delavcev, ki bi nadaljevali prvine in poplemenitili priproščino. Toda jugoslovanski inteligentniki, posebno umetniki niso dosedaj razumeli svoje naloge, ker prinašajo k nam neprebavljene misli in snovi iz tujega miljeja, ne da bi znali samostojno uporabiti priučeno finejšo tehniko za obdelovanje domačih snovi in surovin.

Dva kulturna svetova si stojita nasproti: rimsko-germanski in grško-slovanski. Rimsko-germanska intelektualna kultura je skoraj izvršila svojo misijo; zmagovito stopa v ospredje etična slovanska kultura, da osvobodi milijone iz socialne bede. Obliko kulture iz-ražajo posebno etični in estetični elementi, in kadar govorimo o kulturi, ne vpoštevamo intelektualnega faktorja, ker je internacio-nalen. Posebnost novih kultur se razodeva v njih etiki in estetiki. S tega stališča so Jugoslovani poklicani, da obogatijo svet z novo kulturo; nje kali nam podajajo naša narodna muzika, pesem, noša, narodni plesi, indijsko-bizantinska arhitektura; katere pravni dediči smo mi Slovani. Rimsko-germansko etiko oznanjajo Darwin, Mommsen, Nietzsche, predstavitelji modernega slovanskega etičnega gibanja so

Tolstoj, Masaryk, Peter Kropotkin, srbska patrijarhalna etika (Knez Ivan od Semberije). Kakor nov mesija nastopa slovanska etična kultura, ki oznanja evangelijske svobode, demokracije, čistega krščanstva, medsebojne pomoči in združnosti. Že pri prvem pojavu Jugoslovancev na Dunavu veli o njih Cezarejec Prokopij (VI. vek po Kr.), da niso doma poslušni nikomur, da ni med njimi družabne razlike, in da skupno uživajo srečo in veselje, a tudi skupno prenašajo nesrečo in žalost.

Slovani so srce sveta v vseh ozirih. Z enim osvojevalnim delom se je že poslavila Ilirija, ko se je sekta jugoslovanskih bogomilcev razširila preko južne Evrope, odkoder si je v obliki reformacije osvojila malone ves kulturni zapadni svet. Morda izide še druga reformacija iz duha jugoslovanske, slovanske kulture. Slovanska kultura ni torej prazna beseda, ampak realna sila, ki zori počasi, a sigurno. Celo nacionalna ilirska filozofija se nam napoveduje v obliki dinamičnega idealizma; njega dinamična etika išče izvora individualne in socialne sreče v delu. Filozofija dela prinese Iliram mogočno in bogato bodočnost.

Ilirska kultura ni prazna beseda; kakor nežna cvetka je zalesketala že enkrat v prezgodnji pomladi; preslaba je bila še, zamorili so jo sovražni mrazovi. In vendar, kaj je dovršil v tistem kratkem času ilirski pokret! Čitajmo zlato knjigo Janeza Trdine „Bahovi huzarji in Iliri“, knjigo neprecenljive nacionalno-pedagoške vrednosti! Tam čitamo na straneh 100.—103. oddelek o „silni važnosti ilirstva za duševni podvig in napredek naroda“: ilirsko gibanje je pomenilo splošen preporod vsega duševnega življenja. A tudi našega kulturnega dela namen se glasi: *Europae annulus sit Illyria!*

Oktava.

Iz zore v mrak nam trudna duša hodi
in zmotam svojim ne dospe na kraj;
kjer mrje njeno cvetje, koder blodi,
obličje lastno išče vekomaj,
v krvavih sragah išče ga povesdi,
dokler brez želj ne vrne se nazaj:
Ko ga ne najde, mro ji v molk odete
najlepše pesmi, pesmi neizpete!

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

VII.

Tiho — tiho — niti glaska — ;

vsepovsod skrivnosten mir,
kakor na planinskem vrhu,
kakor pod nebes obokom,
kadar sanja pozna noč.

Tiho — tiho — ne šepeta — ,

mir do vseh vsemirja mej,
ko da spi vesoljnost cela
in da nič ne sanja v spanju,
in v neskončnosti svetovja
diha nedosežen pokoj
iz tišine tajnih prs.

Tiho — — tiho — — —

A naenkrat —

glasbe zvoki, ples akordov
po višavah in daljavah,
polnoglasno, zmagoslavno — —

simfonija sreče, slave,
blaženosti in ponosa,
veličastva in veselja
se razleže, pa odmeva
od nebes in od planin.

Svet glasov zbudi se skladnih,
milozvočne harmonije
splavajo v bleščečo jasnost
in v začudeno srce.

Tam v deželi, kjer se strastno
žene za dobičkom ljudstvo,
pehajoče se v življenju,
ki prekratko je zemljanom
in njih vseobsežnim željam,
tamkaj so ušesa gluha.

Tam hite ljudje po cestah,
rijejo po temnih jamah,

vladajo po svetlih dvorih,
nosijo blago na kupe,
štejejo vse dolge ure,
iščejo po knjigah sreče,
ali slavospev svobode
ne doseže njih ušes.
Kajti bučno je življenje
v domovini tega ljudstva.

Tu ropočejo kolesa
in hrešče brezčutni stroji ;
tam žvenkečejo verige,
tu kriče hripava grla,
tu zvone iz lin zvonovi,
boben poje neprijazno,
puške pokajo grozeče
in topovi tam grme.

Rajska glasba se razlega
po deželah vseokrog,
ali dnevni šum kupčije,
pravdanja, strasti in bojev
jo preglasha in posluhu
ljudstva je neznana skladnost
najkrasnejših melodij.

V daljnem gozdu bele Vile
pa posluša harmonijo
prepobožno vsa priroda,
vse, kar raste, kar živi.
In zamaknjen vitez Ivan
zdaj posluša simfonijo
nežnih čuvstev in moči,
simfonijo nedosežno,
pesem duše in srca.
In zamaknjen gleda Vilo,
zre vtelešeno lepoto,
misli, misli, da so sanje,
in boji se dnevne zarje,
ki izbriše krasno sliko

in ga zdrami s trdo toko
 in ga pahne v stari svet.
 Toda glej! Na prstu sveti
 se mu še obroček zlati,
 ki mu ga je dala Vila,
 ko je zadonela glasba,
 lepša nego petje zbor
 Kerubov in Serafov.
 Vse je jasno, vse resnično,
 ves misterij se razkriva
 zdaj začudenim očem. — — —
 Tiše zdaj pojo ubrane
 strune rajskih violin,
 tiše brenkajo srebrne
 harfe izpod tajnih rok,
 tiše spremljajo jih orgle
 in rogovi čudoviti;
 vitezu pa blaženosti
 prekipi sedaj srce.
 In občutki vznášajoči
 se izlijejo v besede,
 polne srečnega drhtenja :

„Krasna Vila, ti boginja moja,
 vse prelesti bajna gospodinja,
 glej me zdaj pred sabo na kolenih,
 glej v očeh mi blaženost nebeško,
 čuj srcá mi radostne utripe,
 sprejmi milostno zahvalo duše,
 ki, uboga, v morju bajne sreče
 ne premore še besed primernih,
 da izkaže tebi čast in slavo!
 Čuti močni mi moré besede,
 ki se ne usojajo izreči,
 kakšna slast se mi pretaka v žilah.
 Drug mi jezik daj, prekrasna Vila,
 ki pove, kar dušo mi pretresa,
 kajti nov se svet poraja v meni,
 nova mišica krepča mi sile,
 nova luč v očeh se mi užiga,

plamen nov srce mi staro greje,
in dejal bi, da je izmenjala
še srce celó mi tajna roka.

Vila krasna, čarodejka mila,
gledam te in pijem sladko srečo,
gledam in uživam rajsko sliko,
pa poslušam tajnobлаго glasbo,
pa se čudim, čudim ter vprašujem,
ali bdim in zrem resnico živo,
ali sanjam rožnobarvno bajko.
Saj so bile sanje vedno lepše
nego svet človeštva in predmetov;
pred menoj pa se razgrinja slika,
ki je lepše ustvariti ne more
hrepenenje niti fantazija.
Ali res ne sanjam sanj prelestnih?
Ako bdim, povej, kako zaslužim
slast vtelešenega koprnenja;
ako sanjam, pusti me še v sanjah,
ker bi umorila me resnica,
ki nikoli ne doseže čarov,
pred očmi duha se mi vrstečih.“

(Konec prihodnjič.)

Moja kraljica Mab.

Ti si moja kraljica Mab,
tvoje krilo sinje nebo je,
dve so vijolici tvoje oči,
dve so liliji roke tvoje.

Ti si mojega vrta tulipan —
iz pomladi pribrstel je,
zlate je svoje oči odprl
in z vso vesno zadehtel je.

Ti si moja kraljica Mab,
tvoja ljubav je morje mirno,
morje brez viher, brez dna, brez mej —
in jaz te ljubim neizmerno.

Vojeslav Molè.

Satura.

Spisal L. Pintar.

Bei der Redaktion des Textes hielt sich Aškerc,
wie es zu erwarten war, meistentheils an Pintar. —

Fed. Evg. Korš. (Archiv f. slav. Philol. XXV, 639.)

es previdno pravi g. prof. Korš „meistentheils“, ker je nekaj mest še, na katerih se je gosp. redaktor Schwentnerjeve izdaje oddalil od redakcije izdaje Bambergove, oziroma od pravega Prešernovega besedila, — žalibog da tiste — ali mar poprave? ne! — izpremembe besedila niso prav nič pripomogle k „harmonski tekstni obliki“, s katero bi se g. A. rad ponašal, marveč so harmonijo v tekstu tupatam znatno porušile in pričajo — ne morda o sami pozabljenosti in površnosti, kakor n. pr. izostatek gesla, — ampak kar naravnost o nerazumljenju dotičnih mest v Prešernu. Prvi pogoj „redakcijske prakse“ pa mora biti, da redaktor do pičice razume besedilo, katero redigira; če pa česa le ne razume (in to se pač lahko primeri), — tedaj pa naj kar skrupulozno - natančno prepíše, oziroma posname predlogo.

Že v Lj. Zvonu (XIII, 245) sem bil v referatu o dr. Trtnikovi programski razpravi o jeziku Prešernovem med drugimi Levstikovimi slutvo-popravki omenil znani stavek iz Bogomilnega pripovedovanja „Ko šla domú sem z družbo naj'no v glavi“, ki ga je Levstik potvoril v „Ko šla domu sem z družbo naj'no v glavi“, ter razjasnil, da se naj „z družba“ (= združitev, Vereinigung) nikar ne zamenjava z „družbo“ (Gesellschaft) in da je zmisel Bogomilinih besed ta: „domov grede sem spotoma premišljevala o najini združitvi, češ, ali naju pač kedaj združi vez zakona ali ostaneva ločena“ i. t. d. Toda g. A., ki sicer trdi (Lj. Zv. XXII, 853), da si je bil vzel za podlago svoje redakcije izvirno izdajo iz leta 1847, vendar na 223. strani svoje izdaje iznova vkljub izrecni moji razlagi piše „z družbo“, dasi imá izvirna Prešernova izdaja na 184. strani jasno besedilo „z družbo“ (tožilnik!). Takih' tožilnikov je najti pri Prešernu še dokaj. Tako n. pr. pravi v „Prekopu“: „Kaj čutar'co čez pleča iz mesta ven hitiš?“ in v „Nebeški procesiji“ prihaja zve-

ličanih truma „na banderih jagnje božje, roženkrance na vratéh“ in v Parizini zopet (5, 3)

in (10, 17)

„Dolg v mislih ona vleže se
na stran srcá zaupljiv'ga“ —
„oči v tleh, čêlo polno grb,
roké na križ, v obrazu led,
na ustnih zasram'vanja sled
sedi gospej, žlahtnikov red“ . . .

Harmonija teksta je kajpada zahtevala, da ignorirajmo pristno Prešernovo besedilo — in da svojeglavno propagirajmo Levstikov slutvo-popravek.

V zadnji kitici pesmi „K slovesu“ je pisal Prešeren: „Od pomoči nje **podprt**“, Levstik je žalibog že čutil nagon do popravka ter uvrstil v svojo redakcijo potvorjeno besedilo: „Z njeno pomočjó **podprt**“, češ kakor da potrpežljivost (oziroma pomoč potrpežljivosti) ni činiteljica, ampak samo le sredstvo podpore, dasi vendar vemo, da tisti, komur dajó drugi pomoč in podporo, je **od** njih (**od** staršev, **od** dobrotnikov, **od** podpornikov) **podpiran z** denarjem, **z** živežem, **z** obleko, **z** dobrimi sveti in navodili i. t. d. Misel je pač jasna: pesnik pravi, da bo stara njegova ljuba znanka „potrpežljivost“ sklenila z njim zakonsko zvezo, ona da mu bo v podporo, ona da mu bo pomagala nositi pezo življenja; jasna pa je tudi personifikacija te njegove ljubice in podpirateljice — in jasno je tedaj, da je potrpežljivost vprav činiteljica podpore in ne samo sredstvo, da je torej pravilno **od** in ne **z**. G. A. se je pri svoji redakciji sicer v tej točki hvalevredno povrnil k pristnemu Prešernovemu besedilu, pa jo je žalibog zavozil v drugi točki; dal je namreč natisniti: „Od pomoči nje **potr**“, ne pomislivši, da pomoč le dviga in **podpira**, **drži** in **nosi**, a samo teža (peza) da **tlači** in **pritiska** in **tare**. —

Gospod A. misli (Lj. Zv. XXII, 854), da sem kakor Levstik tudi jaz Parizino pilil in popravljaj. Tega bi sicer brez preiskave in dokazov ne smel misliti, vsaj sem v predgovoru krasotne izdaje (str. V.) pošteno navedel svoje izpremembe Prešernovega besedila, namreč „ustno“ namesto „žnabla“ in obrazovanje trpnega sedanjika z „je“ namesto z „bo“, — in kdor se sam noče potruditi, da bi poiskal rokopisnih virov in ob njih primerjal tekst moje redakcije, me tudi v tem pogledu ne sme sumničiti nespoštljive samovoljnosti v redigiranju. Prešernov prevod Parizine je ostal sicer torso in obsega samo dve petini cele Byronove pesnitve, toda ta Prešernov fragment,

dasi samo kar na prvo roko vržen na papir, je vendar ohranjen tako, kakor ga je Prešeren napisal svojeručno — in dasi jezik v tem prevodu res ni najboljši, tako slab pa vendar tudi ni, da bi moral delati sive lase popravljajem, ki bi ne vedeli, kako naj odero od prelagatelja Prešerna ustreljene kozle. — (Glej Lj. Zv. XXII, 853.) Ah, da bi jih le popravljaji sami ne streljali!

V 18. verzu 6. odstavka Parizine je izpremenil redaktor A. imenovalnik „grom“ v dajalnik „gromu“ ter določil besedilo verza „zadene dušo gromu enak“ in priklopil ta verz k primeri o morskem valu, češ: val morja zadene gromu enak Azovo dušo. Ne val od viharja zadavljeni, ampak Hugovo ime je gromu enako treščilo v Azovo dušo, — Hugovo ime, ki je Parizini v spanju ušlo čez ustnice in soprogu izdalo njen greh (prešustvo z njenim pasterkom —? — Hugom) in njegovo sramoto (da mu žena rožičke stavi), to ime je tisti buččemu valu enaki grom, tisti nepričakovani strele udar, ki Azu razbije srčni mir. Ta stavek ne spada k primeri o valu grmečem, ampak po premoru za primero sledečem nadaljuje popis vtiska na Azovo dušo, oziroma povzame in obnovi oni „grom sodnjega glasu“ iz 4. in 5. verza tega odstavka — in se ima začeti z veliko začetnico: „Zadene dušo grom enak“ (ein gleicher Donnerschlag). — V Haugwitzovem prevodu se ta verz glasi: „So trifft des Azo Herz ein Stoß“. — Kaj pa „glas krivde“ (6, 11)?! — —

Gosp. A. se tudi spotika nad tem, da je Prešeren prevajal izraz „Schuld“ z besedo „dolg“, — in zato je zamenil v Parizini povsod ta Prešernov izraz po Levstikovem vzgledu z drugimi: strah (3, 13), krivda (5, 3; 6, 11; 8, 4; 11, 9; 12, 11), češ da „dolg“ je le denarni dolg, a moralna „Schuld“ da ne more biti drugo nego „krivda“. Strah (3, 13) za „Schuld“ je popolnoma nedopustno, to je jasno; pa tudi množina v verzu (12, 11) „potem plačilo krivd ostro“ je nedopustna; kajti le eno krivdo sinovo hoče Azo kaznovati, da mu je namreč zvidil ženo, da se je spustil s svojo mačeho v tajbo. Sicer pa se mi zdi, da v kljub moderni rabi Aškerčev nazor glede tega vprašanja v slovenski sinonimiki ne bo mogel obveljati. Od najstarejših časov pa do danes se glasi 5. prošnja v slovenskem očenašu: „Odpusti nam naše dolge“ in stari rokopis „očitne izpovedi“ iz XV. stoletja ponavlja desetkrat frazo: „Jaz se dolžan dam“ (= jaz se krivega spoznam); toda po mojem mnenju nikomur ne pride v glavo, da bi pri teh izrazih na omenjenih mestih mislil morda na menice in zadolžnice in vsakovrstna dolžna pisma. — In z glagolom „dolžiti“ (obdolžiti, beschuldigen) nikakor

ne združujemo pojma „v dolgove zakopavati, z dolgovi obremenjati“ (za to nam služi zadolžiti), ampak: „kriviti in sumničiti koga, to je: krivdo nanj zvrčati“. — Treba torej premisliti in preudariti, dasi ne tajim, da moderna raba bolj nagiblje na Aškerčevo razločevanje, vpraša se le, ali po pravici. — Navedeni vzgledi kažejo, da ne! —

V 7. verzu 13. odstavka Parizine ima Prešeren besedilo: „trepečo dene nanj roko“. Levstik si je, ker mu ta particip ni ugajal, pomagal s pridevnikom ter pisal: „trepetno dene nanj roko“ (die zitternde Hand), dasi bi se bil ob glagolu „trepéti, trepím“ (III, 2) lahko zadovoljil s participom „trepečo“, ki ga je zapisal Prešeren in ki je živejši od pridevnika. Toda g. A. je zopet po svoje zasukal tekst in ga — vsaj kakor si on domišlja — zboljšal v toliko, „da se dá čitati“. — Njegove redakcije besedilo se glasi: „Trepeče, dene nanj roko“. — Čutil je pač, da se s trepetanjem ne da skriti niti obraz niti očesa divje beganje in bliskanje, pa je z veliko začetnico osamil ta potvorjeni verz in mu tako vzel tesno zvezo s prejšnjim, — kakor da bi bilo s tem kaj pomagano in umevanje olajšano. — Misel je pač jasna: Da bi skrili divje jeze kipenje, pokrije si Azo obraz s trepečo ali trepetajočo roko. —

Tiste gosto posejane pike (...) v tej redakciji Parizine tudi ne olajšujejo umevanja in se prav nič ne strinjajo ni z Byronom ni s Prešernom, kajti ta dva, če že sploh postavita pomišljaj, pomislita možko v trdni potezi, ne pa da bi po moderni razvadi drobila in mrvila svoje pomišljaje. —

Da bodo bodoči prirejevalci Prešernovega teksta na jasnem, hočem se tudi glede Parizine odkrito izpovedati in priznati sled pile. Prešernov prevod je ohranjen v dveh odlomkih; prvi odlomek, ki je bil zaostal v Levstikovih rokah, a je po njega smrti prišel v dar gosp. E. Guttmanu, je bil natisnjen leta 1903 v Zborniku Slov. Mat. V, 128, drugi odlomek pa je po g. Ernestini Jelovškovi prišel v last g. Bamberga. (Primeri v Zborniku Slov. Mat. V, 131 opombo.) Meni je pri redakciji služil samo za drugi odlomek Prešernov avto-gram, za prvi (Guttmanov) odlomek niti vedel nisem in sem se moral ravnati v prvem delu edino po Albina Arka prepisu, ki sem ga našel med takozvanim Levstikovim gradivom. Rajši sem se ravnal po tem prepisu nego po Levstikovi redakciji v Wagnerjevi izdaji, o kateri sem znal, da na popravljajški strasti strada. Enkrat sem pa le tudi jaz podvomil o natančnosti prepisa in sem eno besedo zasukal po svoje. V 14. verzu 6. odstavka ima Prešernov rokopis izraz „jeznina“, a jaz sem ga nadomestil z „ježina“. K tej pre-

membu me je pa napotil tale pomislek: Jeznina bi moralo po analogiji izrazov mostnina = mostovina (Brückengeld), cestnina = cestovina (Straßenmautgebür), poštnina (Postporto) i. t. d. pomeniti toliko kot plačilo od jeza (Deichgeld), kakor pravilno uči že Cigale. Amplifikativni sufiks „-ina“ pa se zaobeša na samostalniška debla direktno in tako dobimo bodisi iz jez ali ježa (Damm) le obliko ježina, kakor iz breg brežina, iz dol dolina, iz plan planina i. t. d., seveda ta plan ni pridevnik plan, -a, -o, ampak samostalniček plan, -i, ž. sp. (t. j. odprt kraj brez drevja in gozda).

G. A. na večkrat že navedenem mestu piše tako: „Kar se tiče interpunkcije, se ravnam od nekdaj po načelu, da morajo veljati v pesmih ista iz naravne logike rezultujoča pravila kakor v prozi. Po tem načelu sem korenito uredil tudi Prešernovo interpunkcijo.“ — Bravo! Po tem načelu se ravnajo tudi drugi, in tudi Prešeren, ki bi ga jaz ne štel za slabjšega logika in misleca od njegovih popravljačev, se je gotovo ravnal po tem načelu. Nečesa pa vendar ne smemo prezreti! Najprej je merodajna naravna logika pisateljeva, potem šele pride na vrsto naravna ali nenaravna logika raznih urednikov, to se pravi: urednik se najpoprej potruji, da po pisateljevih interpunkcijah doženeš njegovo logično misel, nikakor pa nimaš pravice, da bi kar svojevoljno in samooblastno vrival pisatelju prevalentno(?) svojo logiko. Meni se vidi, da je tista korenita ureditev Prešernove interpunkcije res prèbujen cvet domišljavosti in bahavosti. Pokazal sem že to o svojem času na raznih vzgledih raznim urednikom in popravljačem (glej Ljub. Zv. XVI, 579, XXVII, 309). Vzemimo še za vzgled korenite uredbe Prešernove interpunkcije prvo kitico „Orglarja“.

Prešeren:

Popusti posvètno rabo
Orglarček in grè v puščavo,
Tam prepevat božjo slavo,
Svoje citre vzame s sabo.

Aškerc:

Popusti posvetno rabo
orglarček in gre v puščavo,
tam prepevat božjo slavo.
Svoje citre vzame s sabo.

Kako visi zdaj zadnji verz v zraku! Naravno je vendar, da zvežem namenilnik „prepevat“ z zadnjim verzom. Čemu vzame orglarček svoje citre s seboj? Da bi v puščavi prepeval božjo slavo. Če zvežem ta namenilnik s predikatom „gre v puščavo“, tedaj mi je prislov „tam“ poleg njega odveč — in kje je harmonija? Enako debelo napako v interpunkciji nam kaže v Aškerčevi redakciji 7. kitica „Orglarja“, ki ima po njegovem tole obliko:

„Lej, kalin, debeloglavec,
trdokljunast kos je svoje
pesmi pustil, lepše poje.
Podučit' ne dá se slavec!“

Adverzativna zveza, bodisi z veznico ali brez nje, zahteva le vejico! Kalin in kos sta se dala poučiti, a slavec se ne dá. —

V zadnjem verzu zadnje kitice „Prekopa“ je vrnil g. A. tudi nepotrebno vejico: „pokopat k tolovajem, biričem ga dadé“. Ta vejica dela vtisk, kakor da stoji namesto izostale veznice „in“ in da sta oba dajalnika na isti stopinji, oba zavisna od predloga „k“. — Misel pa je ta: Pevčevo truplo izroče biričem, naj je pokopljejo k tolovajem.

Kako naj se opraviči vejica v verzu: „Pravljica po Ezop' od vas zapeta, i. t. d. ali pa v temle stavku: „Al ko si je 'zvolila, mladenča družega“ ??

Torej le počasi s korenito ureditvijo interpunkcije!

Rokoko.

Zakaj ti prsi trepečejo,
ko gledaš mi v hladne oči?
Zakaj se za noskom leskečejo
ti žalostni biseri?
Prisegel bi skoro, devičica,
na vrata presladkih nebes,
da čudna ti klije cvetličica
v globini teh sinjih očes!

Vladimir Levstik.

Pesem.

<p>Ivoje oči, o dekle, so me pozdravile, lepe sanje mladostne dušo preplavile.</p>	<p>Ali to so sanje, to so sence samó, v tihem času, o polnoči preko duše gredó.</p>
--	---

V tihem času, o polnoči
čez dušo radost gre
kot zlata zvezda preko neba —
čez moje trudno srce.

Milan Pugelj.

Književne novosti

Novela in črtice, spisal dr. Ivo Šorli. V Ljubljani 1907. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena vezani knjigi 3 K 60 l.

Dr. Ivo Šorli je v kratkem času poklonil svojemu narodu že tretjo knjigo. V tej zbirki novel in črtic bodo naleteli čitatelji „Ljubljanskega Zvona“ na nekatere stare znance in to jih bo brez dvojbe veselilo, kajti Šorli je eden izmed tistih pisateljev, ki ga ne čitamo samo enkrat in ki ga uživamo s tem večjo slastjo, čim večkrat ga čitamo. Nekaj zdravega, jeklenega je v Šorlijevih spisih. Srečen pač tisti, ki ume tako živeti, kakor na pr. njegov junak v črtici „Dobro jutro“, ki je zbirki na čelu. Tak človek ne dobiva sivih las! „Kdor je srečen, je srečen, — kdor je zdrav, je zdrav; a kdor je bolan in nesrečen, je pač bolan in nesrečen!“ Vsakemu ni dano, da bi se postavil na to stališče, in le zdrav in srečen človek more tako govoriti. Dr. Šorli je zdrav in nekaj zdravega je v njegovih spisih, zato dejo tako dobro! Konec v omenjeni črtici se bo seveda zdel marsikomu trpek, toda tako je pač življenje in nič drugačno! — „Stric Ivan“ je navidezno malenkostna stvar, a v istini nam predstavlja ta „slika“ pretresljivo tragedijo. Kako plastično nam je očrtal Šorli tu svojega junaka! Kar živega vidimo pred seboj, a tudi v njegovo dušo se nam ni težko poglobiti. — „Tolažnica“ se čita kakor kaka humoreska, a zapusti vendar globočji vtisk. Zdi se, da se skriva dosti grenkega obupa za vso tisto lahkomišelnostjo, s katero „tolažnica“ kratkočasi moške ob nedeljah popoldan. — „Ko mrejo mlada srca“ je zanimivo opisana epizoda iz življenja treh bitij, ki jih je bilo kot za šalo združilo naključje za nekaj časa. — „Brez tragike“ je naslov noveli, ki je v istini polna tragike. Odločilno je pač, kako se koga dojmi to, kar se več izpremeniti ne da. Eden se ustrelil, drug skuša pozabiti! Odločilen je v takih stvareh pač temperament. Temu ali onemu se bo videla ta povest morda banalna. Če hočemo biti pravični, moramo priznati, da je fina psihološka študija. — „Iz teme v temo“ je nekaka izjema med Šorlijevimi spisi. Šorli nam riše, kakor smo že rekli, najraje zdrave, krepke ljudi, ki znajo živeti, ki si znajo pomagati z neko trezno filozofijo preko raznih zaprek in nezgod življenja. Tudi v tej črtici misli sicer junak jasno in logično, a razlika je ta da dovede njega logika v smrt, druge v novo življenje. — V noveli „Povest o neki drugič“ je očrtan z lapidarnimi potezami mož nenavadne duševne moči. Tu imamo zopet nekakega „človeka in pol“, ki so prava Šorlijeva last! — „Izlet na visoko goro“ — lep doživljaj s tragičnim koncem, ki obudi v čitatelju skoro neprijetno disharmonijo. Ljubezen, iz katere klije sicer življenje, je tu neposredna pospešiteljica smrti. Seveda pa je tudi ta črtica pisana mojstrsko! — „Na ovinku“ — tu srečamo zopet pravega Šorlijevega junaka! „Nikdar ni mogel trpeti šibkotnežev in za vse, ki so padli v borbi z usodo, je imel že kot mladenič samo zaničljiv zasmeh“, tako pripoveduje pisatelj o njem. A samega sebe karakterizuje ta junak, kateremu niti imena ne vemo, tako-le: „Jaz hočem krvi, jaz hočem ognja, jaz hočem sladke nekorektnosti, fine, lepe grešnosti! Take, take oči, polne hudičev!“ To je prekipevajoče zdravje, to je neustrašljiva moč. V takem človeku tiči nekaj elementarnega! Toda naposled izpremeni življenje tudi ljudi te vrste v jagnjeta! Konec je resignacija... — Črtica „Zemljiškoknjižni izpisek“ se odlikuje po neki

ljubki preprostosti. Kakor v vseh spisih Šorlijevih je tudi tu karakterizacija izborna. — Novela „Literarna ljubezen“ kot zadnja piesa v zbirki je po naši sodbi med dobrim najboljšo. Izborna psihologija in klasičen dialog sta dvojce, po čemer se ta povest zlasti odlikuje. —

Šorlijevih spisov pač ni treba še posebe priporočati v nakupovanje. Znan je pisatelj zadosti, priljubljen tudi in niti najmanje ne dvomimo, da se bo naša inteligenca docela zavedala dolžnosti, ki jih ima do enega izmed najboljših naših literatov.

Dr. Zbašnik.

Dr. Jos. Vošnjak: Spomini. Drugi zvezek. Izdala Slovenska Matica. V Ljubljani 1906.

Spomini v tem zvezku obsegajo dobo od 1868. do 1873. leta. Samo pet let? Bogata je morala biti vsebina teh petero let, da je pisatelj o njih ohranil spominov za knjigo z nad poldrugosto strani... Ali pa so bila morda ta leta zanj tako važna, da si je o njih zapomnil vse podrobnosti? Oboje velja! Tista leta so bila pri nas izza leta 1848. najburnejša, ker so bila doba slovenske reformacije, seveda ne na verskem, ampak na narodnostnem polju, zlasti reformacije duhov. Vstala je tedaj pri nas v navdušenih srcih slovenskih narodnih tribunov opojna romantika taborov; ti tribuni so črpali gorečnost za visoke ideale iz samega sebe, a so čutili silen nagon, podžigati ž njo slovensko ljudstvo, ki je še ždelo, ne zavedajoč se svoje moči in svojih pravic, ob normalni skrbi za najnujnejše življenske potrebe in se je kaj malo brigalo za to, kar se vrši onostran gora ali kar se bo godilo čez eno leto, čez petdeset, sto let; krave so ga oskrbovale s teleti in mlekom, krompir se je vsako leto še precej obnesel, hiša je še trdna stavba; če bo kje česa zmanjkalo, eh, bo že Bog dal, da bo bolje...

S tabori in na taborih pa so stopili slovenski vodje med narod; tabori so bili nekaka občna ljudska šola, a obenem visoka šola za probujno duha in lastne samozavesti. Dr. Vošnjak pa je bil pri teh taborih ne le prepotreben režiser, ampak pesnik, igralec, sufler in še vse drugo povrh. Kako bi se torej ne spominjal rad teh časov in se ne zamišljal v ona leta! Najprej v leta priprav za tisti navdušeni idealizem, ki je hotel namah, v teku enega dneva dvigniti cele pokrajine; potem v leta delovanja samega, v nebroj priprav, pričakovanj in nad; naposed v leta poje-manja te vzkipele gorečnosti... „Lepo je bilo, tako lepo, kakor ne bo nikoli več“, vzdihajo možje, ki so tedaj vodili tok narodnega življenja! „Nikoli več ne bo tako!“ pravijo in užali se jim...

Nikar ne bodite žalostni, vrli nekdanji vodniki! Današnji svet vam je morda često krivičen, smatra vaše navdušeno delo za neplodno, ker je navidezno izpuhtelo. Pa samo navidezno! Vi ste vsejali plodno seme po naši domovini in odprta srca so ga sprejela v se; zlasti pa ste vi dvignili Slovence, le po zemlji se plazečemu, oko kvišku in ste mu pokazali, kako visoko more priti, ako hoče hoditi. Pripeljati do cilja ga niste mogli, a zato še vaše delo ni odveč! Še dandanašnji je Slovenec le na potu in dospel še ni! A vi ste mu, zbeganemu, vsaj pokazali, kam naj gre. Vaš program je slovenski program! V vaših časih je njega bilo treba najprej, naši časi naj pribavljajo sredstva; vi ste šli „med narod“, deviza našega časa je tudi: „med narod!“ A vi ste morali najprej pripravljati tla; zato ste prišli kakor proroki in ste z vzvišenega mesta oznanjali bodočnost; danes je došel čas, da gre učitelj „med narod“, med posameznike, da jih utrjuje v prepričanju in jim vceplja zavest, da je njih lastna korist, če se čutijo kot narod. Prej je bilo potrebno delo v velikem, na debelo, zdaj je čas za podrobno delo.

Zato pa, vi osiveli nekdanji voditelji naroda, nikar ne mislite, da gre vse narobe, ker se ne vrši tako, kakor ste si vi zamišljali narodno življenje; a tudi vi, mladi delavci, ne prezirajte naših očetov in ne smatrajte njih dela za neplodno! Mladi nadaljujete, kar so stari začeli; namen je isti, a različna je oblika in različna so sredstva! Isto ostane tudi vse čase pošteno srce, ista njega cena; le nepoštenjake je treba izbaciti, v starih in sedanjih časih!

Dr. Vošnjak smatra „svoje“ čase za najlepše čase; to je umevno: kjer največ delamo, tam nam je najbolj všeč; tako je tudi umevno, da obsegajo njegovi „spomini“ baš tista leta, ko je stal on v sredini vsega gibanja, in da jih je prekinil in končal z l. 1873. Dobimo sicer vtisk, da smatra poznejšo dobo, ki nanjo namiguje le mimogrede, za manj plodno; zato pa novodobniki ne smejo biti ogorčeni, ker je to malouvaževanje treba meriti le ob nekdanji osebni vlogi našega pisatelja.

Koliko je še med nami tistih mož, ki so okrog l. 1870. stali na braniku za naš narod? Komaj smo jih začeli šteti, že smo jih našteali. In nas še tedaj morda niti na svetu ni bilo! Zdaj se pa vprašajmo: kake spomine bodo pisali čez štirideset let naši sedanji voditelji? Kake bomo pisali mi, ki se še neradi usedomo, da bi napisali razglednico? ... Zato pa spoštujmo Vošnjakove „Spomine“; naj jih spoštujemo tudi tisti, ki se zdaj čutijo kot reformatorji in kaj malo uvažujejo stare naše voditelje! Prav veseli bodo smeli biti naši potomci, če bodo ti gospodje čez 40 let imeli v sebi še toliko životvorne moči, da se bodo kakor dr. Vošnjak trudili mesece in mesece z zapisovanjem starih vtiskov, z osveženjem pobledelih spominov s pomočjo zapiskov, listov, aktov ... Neizmerno moč ima sklep, je prav povedal praktični Koseski; a izkušnja kaže, da je od sklepa do izvršitve še jako daleč; na stara leta pa je sklep še težji; kajti čemu vezati samega sebe, ko ne vem, ne poseže li višja moč nenadoma vmes! Zato bodimo Vošnjaku hvaležni za to, kar nam je dal; saj se je bati, da bi brez njegove pomoči za ono dobo ne dobili nič drugega nego to, kar že imamo — to je: raztreseno mrtvo snov — in to, kar bi si sami sestavili — to je: subjektivne trditve oddaljenega motrilca.

V podrobno presojo knjige in njene zasnove se ne spuščam; povedal sem o prvem zvezku svoječasno svoje mnenje in to veljaj tudi za pričujočega. V vsebini sami pa je utemeljena tale razlika med zvezkoma: prvi je važnejši za slovstvenika, drugi za politika. V obeh pa je dr. Vošnjak postavil lep spomenik svoji dobi in sebi.

Dr. Jos. Tomišek.

Ivan Lah: Vaška kronika. To je drugo izvirno delo, ki ga je izdala „Narodna založba“. Cena knjigi 1 K 70 h, po pošti 1 K 90 h.

Janka Kersnika zbrani spisi. Uredil dr. Ivan Prijatelj: Zvezek V., sešitek I. Cena broš. zvezku 3 K 50 h, po pošti 3 K 70 h.

Ta sešitek obsega pesmi, enodejanko „Berite novice“ pa leposlovne in politične listke pisateljeve. Urejevanje tega zvezka je provzročilo brez dvojbe mnogo truda, ker je bilo treba spise, ki jih prinaša, iskati po raznih listih. Prav pa je, da se tudi take stvari, kakor so na pr. listki, podajo med zbranimi spisi, prvič zato, ker so vredne, da se otmemo pozabljenju, in drugič zato, ker so velekarakteristične. Tako šele bomo docela spoznali osebnost rajnega Kersnika!

Drugi del tega zvezka prinese življenjepis in kritično-estetično oceno pisateljevo iz peresa g. urednika, katere se že naprej odkritosrčno veselimo.

Družba sv. Mohorja je začela razpošiljati svoje letošnje publikacije, in sicer: 1. Koledar za leto 1908 z običajno koledarsko vsebino in več beletrističnimi in poučnimi spisi. 2. „Slovenske večernice“, 59. zvezek z literarnimi doneski

I. M. Dodiča, Ks. Meška, Iv. Trošta, Jožefa Bekša, J. Pangraca, Starogorskega, Kompoljskega in Fr. Neubauerja. 3. „Življenje trnjeva pot“. Resnična povest iz polpreteklega časa, spisal J. Kostanjevec. 4. Pamet in vera. III. del, spisal I. M. Seigerschmied. 5. Umni čebelar, spisal župnik Fr. Lakmayer. 6. Zgodbe sv. pisma. (Novi testament.) 14. zvezek. Spisal dr. J. Ev. Krek.

O eni ali drugi teh knjig izpregovorimo še. Družba ima letos 79.146 članov, torej za 2823 manj kot prejšnje leto. To je za nas, ki smatramo prej kot slej delovanje družbe navzlic vsemu, ker se ji morda celo po pravici očita, za prekoristno za naš narod, žalostno znamenje. Odbor navaja kot glavni vzrok za odpad članov posebno to, da letos molitvenika ni! Samo če je res, samo če se odbor navzlic gotovim poročilom ne nahaja v zmoti! Kajti ne moremo si misliti, kam naj bi ljudje vsako leto z novim molitvenikom! Brez vsega šovinizma smo in gotovo ne spadamo med tiste, ki bi rekli, raje nič nego tako — če molitvenik mora biti, potem naj bo! — Toda mnenja smo, se da trditvam posameznikov ne sme dajati presplošen pomen in da je dolžnost odborova, še nadalje zasledovati vzroke veliki fluktuaciji, ki se je pokazala pri številu članov. In če se odbor prepriča, da so vzroki še drugi, potem mora po možnosti skrbeti za to, da se tudi ti vzroki odpravijo! Skrivati se za fraze bi bilo neodpušljivo! Družba sv. Mohorja je last celega naroda, vsi imamo pravico, govoriti o nji, zlasti pa tisti, ki nam je res za njen prospeh! Stotisoč članov smo si želeli imeti in lahko bi jih imeli, ali če pojde stvar tako dalje, potem jih ne bomo imeli nikdar!

F. M. Dostojevski: Ponižani in razžaljeni. Poslovenil Vladimir Levstik. (Leposlovna knjižnica.) Cena 3 K, vez. 4 K 20 h.

Človek bi skoro rekel, da je šteti uredništvu „Leposlovne knjižnice“ v zaslugo, ako objavi tako znamenito delo v dobrem prevodu, kakršnega bi od V. Levstika lahko pričakovali. Pa le na videz. Ko knjigo odpreš in jo prelišaš natančneje, vidiš takoj, da je samo prof. Debevec — sicer zgolj življenjepisni, a v tem pogledu prav dobri — uvod užival blagodejni vpliv korekture. Delo samo je od kraja do konca nepopravljeno in mrgoli napak, ki tuintam naravnost obračajo zmisel teksta. Besedni red in podobne doslednosti so stvari, ki se niti stavcu, niti korektorju, niti izdajateljem niso zdele vredne vpoštevanja. Takšnega preziranja ne zasluži niti avtor, niti prelagatelj. Čudno se tudi vidi, da stoji na — drugače dovolj lični — vezbi knjižice zgolj naslov „Leposlovna knjižnica. Zv. VI.“ Nič drugega! In to pri romanu v štirih delih in z epilgom, ki obsega nad 500 strani, in ki mu je avtor Dostojevski!

Kar se tiče kritike, jo je dobro napisal Baumgartner in je ni manj dobro poslovenil urednik prof. Debevec. *Civis.*

Vohun. Roman, spisal J. F. Cooper. V Trstu 1907. Tiskala in založila tiskarna „Edinost“. Dejanje tega slovečega ameriškega romana se vrši za časa severno-ameriških bojev za neodvisnost in je posebno primerno čtivo odrasli mladini. Radi priporočamo to knjigo v nakupovanje, tem bolj, ker ji je cena določena prav nizka. Elegantno broširana knjiga s finim, svetlim papirjem, obsegajoča 420 strani, stane namreč samo 1 K 60 h, po pošti 20 h več. Knjiga je na prodaj v tiskarni „Edinosti“ v Trstu in v vseh knjigarnah po Slovenskem.

Dijaški almanah za leto 1907/8. V Ljubljani 1907. Izdala „Eksekutiva slov. narodno-radikalnega dijaštva“. Uredil V. M. Zalar. — Natisnil A. Slatnar v Kamniku, Cena ?

Treznost, delavnost sta dve lastnosti, ki nam delata učečo se mladino pred vsem simpatično. Na tako mladino lahko zidamo, na tako mladino lahko stavimo naše nade. Disciplina, organizacija in bister pogled v prihodnost morajo dovesti do zmage! Koledar, ki je izšel pod gorenjim naslovom, ima namen, napraviti med raztresenimi člani slovenskega dijaštva nekako dušno vez, namen ima, informirati učečo se mladino o vsem potrebnem in napraviti jo sposobno za boj narodu v korist. Plemeniti smotri, ki naj bi se uresničili! Vsebina dijaškega almanaha bo zanimala tudi starejše ljudi, ki jim življenje še ni zabrisalo popolnoma spomina na mladostne ideale, zato ga priporočamo prav toplo tudi njim.

Slovensko-češki slovar. Dobro znana trdka Otto v Pragi izda v kratkem češko-slovenski slovar, ki ga je sestavil Čeh Antonin Zavadil, kateri živi že mnogo let med Slovenci.

Izvestje „Glasbene Matice“ v Ljubljani o 35. društvenem letu 1906/7. Izdal odbor, sestavljen društveni predsednik prof. Anton Štritof. V Ljubljani, koncem julija 1907. Založila „Glasbena Matica“. Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

V tej brošuri nahajamo v pregledni razvrstitvi vse podatke o delovanju, stanju in uspehih tega našega eminentnega kulturnega zavoda v zadnjem društvenem letu.

Poročilo o delovanju dijaškega podpornega društva „Radogoja“ v Ljubljani za poslovna leta 1893/4 do 1905/6. V Ljubljani 1907. Izdal in založil „Radogoj“. Natisnil Dragotin Hribar v Ljubljani.

„Slovenski posojilničar“. Drugi, popravljeni in pomnoženi natis „Navoda o snovanju in poslovanju slovenskih posojilnic.“ Spisal Ivan Lapajne v Krškem. V Krškem 1907. Založil pisatelj. Tiskala „Zadružna tiskarna“ v Krškem. Cena ?

Dr. Johannes Frischauf. V proslavo njegove 70 letnice spisal Fr. Kocbek. Izdalo „Slovensko planinsko društvo“. Založila Savinska podružnica S. P. D. „Zvezna tiskarna“ v Celju. — 1907. Cena 60 h.

V tej knjižici so primerno osvetljene vse velike zasluge, ki jih ima znani, zaradi svoje objektivnosti od lastnih rojakov sovraženi in preganjani nemški hribo-lazec, prof. dr. Johannes Frischauf, za hribo-lastvo sploh, zlasti pa za hribo-lastvo po divnih slovenskih gorah.

Čisti dohodek iz izkupila za to knjižico je namenjen za zgradbo Frischaufove kočice na Okrešlju.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu nam je poslala sledeče tri knjige, na katere opozarjamo naše naročnike: 1. Ljetopis za godinu 1906. 21. svezak. 2. Zbornik za narodni život in običaje južnih Slavena. Knjiga XII., zvesak 1. Urednik dr. D. Boranić. U Zagrebu 1907. Cena 2 K 50 h. 3. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 168. Razred historičko-filologički i filozofičko-juridički. 67. U Zagrebu 1907.

Vjenceslav Novak: Tito Dorčić. Pripovijest. (Zab. knj. Matice Hrvatske.) U Zagrebu 1906. — V tej prijetno in gladko pisani povesti ilustruje Novak sledeči problem: Takozvani „pripusti“ stanovi naj ne silijo svojih otrok v službe, kjer je treba delati z glavo; s tem škodujejo i sebi i službi, ki zanje nimajo ne nadarjenosti, ne zanimanja. — Po naše bi se reklo, naj kmet ne daje svojih otrok v višje šole, ko jim vendar v svojem okrožju more preskrbeti siguren in užiten kruh; Novak pa, ki lokalizuje svojo povest ob Jadranskem morju, zastopa v njej z vso doslednostjo načelo, da ribič naj ostane in ribičev sin naj postane ribič, če hočeta postati in ostati srečna. To načelo se prikazuje ob osebi Tita Dorčića, čigar oče je imel v rokah ribarstvo celega okraja. Oče hoče na vsak način, da bo njegov sin edinec

kaj „več“, kak „činovnik“, ne „samo“ ribič; sin pa je, kakor bi usoda nalašč hotela očetu kljubovati, za ribarjenje čudno nadarjen, tako da že z desetim letom prekosi stare ribiče, in prava strast ga vedno vleče ven na morje nad ribe; za šolo pa je malo sposoben in se jej vda le, ker je prisiljen. Iz tega konflikta sledi njegova propast; Tito sicer dovrši svoje nauke in študije, pa le „z memorijom i lukavštinom“, kajti imel je izboren spomin, da si je vse zapomnil, pa ne da bi kaj razumel, in bil je spreten prepisac in zvijačnik, ki se nikoli ni dal ujeti. Ker mu je tudi sreča bila mila, se je vendar preril skozi pravoslovne študije, a srečen je bil prej ko slej le pri svojih ribah; celo v akvariju na Dunaju se ni mogel premagati, da ne bi ujel iz njega ribe! Iz tega prirojenega nagona — pisatelj govori tudi o atavizmu, darvinizmu itd. — že slutimo konec: ko mora Tito v življenju nastopati samostojno, pogori popolnoma, v rodbinskem življenju in v službi (justični umor!). Napol blazen se vrne v domačo hišo in stori nesrečno smrt.

Glavna hiba v povesti je, da preveč čutimo, kako odločuje vedno le načelo. Načelo pa je zelo enostransko, v praksi neizvedljivo in veljavno le od slučaja do slučaja. Naša povest teži na takem slučaju. — Izborna pa je slikanje žanra.

Dr. Jos. Tominšek.

Andrija Milčinovič i Milan Ogrizović: Prokletstvo. Drama u četiri čina. S prologom A. G. Matoša. Sva prava pridržana. U Zagrebu. Tiskara i litografija C. Albrechta (Maravić i Dečak) 1907. Cena ?

Novi akordi, 1. sešitek novega, sedmega tečaja tega zbornika, prinaša na prvem mestu sliko urednika dr. Gojmira Kreka in pa šest skladb, ki so jih zložili Josip Procházka, Emil Adamič, Vekoslav Rosenberg-Ružič, dr. Gojmir Krek in Stanko Premrl. Zbornik „Novi akordi“ izhaja v Schwentnerjevi založbi in velja za celo leto 8 K, za pol leta 4 K 50 h. Natančnejšo oceno prinesemo pozneje.

Poduk v igranju na citrah. Sestavil Fr. Sal. Koželjski. Založil Lavoslav Schwentner. Izšel je četrti zvezek tega dela, o katerem so strokovnjaki izrekli prav ugodno sodbo. Cena zvezku je 3-40 K. Celó delo (4 zvezki) stane broširano 10 K, vezano 12 K.

Slovenski citrar. Zbirka kompozicij in prevodov za citre. Te muzikalne publikacije, ki jih izdaja L. Schwentner, so izšli trije novi sešitki. Vse je priredil F. S. Koželjski. Vsak sešitek obsega po eno skladbo („Nezvesta“, fantazija po narodnem motivu; „Vse mine“, transkripcija po Ipvčevem napevu; „Po jezeru“, transkripcija po narodnem napevu za dvoje citer) in veljata 3. in 4. snopič po 1 K, 5. snopič pa 1 K 60 h.

„Slovanske himne“, za klavir priredil Fr. Gerbič. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 2 K, po pošti 2 K 10 h.

Zvezčič obsega sedemnajst skladb, izmed katerih je ena ruska, ena maloruska, dve poljski, ena slovaška, ena hrvaška, ena srbska, dve črnogorski, ena bolgarska, ena slovenska in tri lužiskosrbske.

„Lepa Vida“ je naslov nove slovenske opere, katere besedilo piše gospod dr. Dragan Šanda.

Gledišče

Slovensko gledišče. Sezona 1907/8 se odpre dne 1. oktobra t. l. Obetajo se nam v tej sezoni sledeče predstave: A. Dramske: Ivan Cankar: „Hrepenenje“, „Nioba“; Z. Jelovškova: „Ljubezen“; A. Medved: „Janez Kacjanar“, „Za pravdo in srce“; Ks. Meško: „Na smrt obsojeni“; H. Nučič: „Ubijalci“; A. Robida: „V somraku“, „Vampir“, „Mrlič“, „Mary“; M. Begović: „Gospa Walewska“; A. Milčinić in M. Ogrizović: „Prokletstvo“; I. Vojnović: „Smrt majke Jugovićevo“; St. Przybylski: „Zlato runo“; M. Gorkij: „Malomeščanje“, „Otroci solnca“; A. Čehov: „Stric Vanja“, „Utva“; H. Bernstein: „Tat“; A. Dumas ml.: „Francillon“; M. Hennequin in P. Weber: „Florette in Patapon“; Molière: „Namišljeni bolnik“, „Tartufe“; E. Rostand: „Cyrano de Bergerac“; J. Verne in R. d'Ennery: „Na pustem otoku“; G. Rovetta: „Nepošteni“; L. Fulda: „Maškarada“; Fr. Grillparzer: „Prababica“; G. Hauptmann: „Bobrov kožuh“, „Tkalci“, „Roza Bernd“; L. Lipschütz in R. Lothar: „Velika srenja“; Roda-Roda: „Dana Petrović“; K. Schönherr: „Kresni večer“; Fr. Schöntan in G. Kadelburg: „Dva srečna dneva“; A. Schwayer: „Red iz nračnosti“; H. Sudermann: „Živi življenje“; K. Weis: „Ob lastnem kruhu“; Bj. Björnson: „Čez našo moč“; H. Ibsen: „Rosmersholm“, „Stebri družbe“; A. Strindberg: „Oče“; K. Green in C. Doyle: „Sherlock Holmes“; W. Shakespeare: „Hamlet“; Sofoklej: „Antigona“. B. Operne in operetne: A. Dvořák: „Rusalka“; Vl. Rebikov: „Jelka“; R. Savin: „Poslednja straža“; Ch. Gounod: „Romeo in Julija“; J. Massenet: „Manon“; C. Saint-Saëns: „Samson in Dalila“; U. Giordano: „Fedora“; G. Puccini: „Madama Butterfly“; G. Verdi: „Moč usode“; H. Marschner: „Jan Heiling“; V. Parma: „Nečak“; E. Audran: „Punčka“. — Vodstvo gledišča je angaževalo več novih moči za dramo ter tudi za opero in opereto, o katerih izpregovorimo, kadar se prepričamo o njih sposobnosti. Dramski repertoar kaže, da ima vodstvo resno voljo, ugoditi želji po slovenskih in slovanskih dramskih predstavah. Stvar občinstva je zdaj, da dotične predstave tudi pridno poseča, ker moramo smatrati inace vse tozadevne zahteve za prazne fraze, govornice kdove iz kakega, gotovo pa ne čistega namena.

Parmovo opereto „Lukavi služnik“ so prvič peli v Zagrebu dne 18. septembra. Dosegla je popoln uspeh. Tekst baje ni mnogo vreden, a godba je ljubka, melodijozna kakor pri vseh Parmovih skladbah. Mestoma se popne do tolike lepote in moči, da bi bila tudi operi na čast.

Med revijami

Nov slovenski časopis v Ameriki. V Chicagu je začel na novo izhajati pod naslovom „Jugoslovanski Gospodar v Ameriki“ nov list kot „glasilo jugoslovanskih kmetovalcev, obrtnikov in trgovcev“.

Selitev Srbov na Kranjsko. „Srpski književni Glasnik“ prinaša v številki z dne 1. avgusta t. l. razpravo dr. Aleksa Ivića, ki se peča (pod naslovom „Seoba Srba u Kranjsku. Istorijska studija iz sredi XVI. veka“) z naselitvijo Srbov od l. 1531. do 1538. v „Žumberačkem distriktu“. Snov je zajel avtor iz virov v dunajskih arhivih;

v našem članku poroča na kratko o dejstvih, listine same pa objavi v „Vjesniku zemaljskog arhiva“ v Zagrebu. Zanimivo je slišati, s kakimi težavami so se morali boriti tisti Srbi (okoli 1000 duš), ki so se naselili v opustošenem Žumberku, in sploh izve zgodovinar, zlasti kulturni, marsikaj novega o onih burnih letih, ko so bile slovenske dežele v vednem obsednem stanju nasproti Turčinu.

Dr. Jos. Tomiňšek.

„Behar“, sarajevski „list za pouku i zabavu“, ki v hrvaško-srbskem jeziku (natisnjen v gajici, le pri citatih v turškem pismu) zastopa interese islama in prav nič ne prikriva panislamskih tendencij, razširja bolj in bolj svoj program in more služiti v spoznavo islamskega duševnega gibanja, ki ga po izvornih, n. pr. v turščini pisanih delih izmed nas pač nihče ne bi mogel zasledovati. — Kdo bi si to mislil? Turki imajo tudi svoje — pravcate pesnikinje! To dejstvo prevrne naše nazore o njih ženstvu in ne pričakovali bi, da člankar Ćazim v 7. številki „Beharja“ začenja svoj sestavek s temi besedami: „Merilo napredka kakega naroda je naobrazba njegovega ženstva — pravi neki modrec.“ No, prav. To seveda vemo, da — Turek tisti modrec ni bil... V tem članku pa se govori o največji turški pesnikinji Nigjar, živeči v Carigradu; mimogrede se omenjajo še druge, sedem jih je in več jih najbrž tudi ni, a največja je po pisčevem mnenju Nigjar. Čista Turkinja ona pravzaprav ni; njen oče je bil madžarski plemenitaš, Šandor Farkaš, ki je bil l. 1848. pred Avstriji pobegnil s Košutom, Andrašijem in drugimi v Carigrad. Tu je prestopil k islamu in se je kot Osman paša oženil s Stambulkinjo. Pesnikinja je bila rojena l. 1866, se je omožila v enajstem letu z visokim uradnikom in je l. 1889. izdala prvo zbirko svojih pesmi; odslej se bavi neprestano s pesništvom in je baje odločna Turkinja, ki se glede očetovega madžarskega pokolenja tolaži s tem, da so „Madžari čisto tursko pleme“. V prilogi prinašajo zadnje številke „Beharja“ zbirko narodnih pesmi v slovanskem jeziku, a islamskem duhu. Ker pa so največ ljubavne, je njih kolorit tak, kakor pač povsod na tem svetu, kjer se ljubijo mladeniči in mladenke.

Dr. Jos. Tomiňšek.

„Brankovo Kolo“, znani, dobro urejevani srbski polmesečnik, se ozira v svojih „Književnih beležkah“ včasih na slovenščino in navaja tudi sicer neredko važne novice. — Iz nekaterih njegovih zadnjih številk smo posneli te-le:

Črnogorski knez Nikola je napisal novo povest iz preteklosti Črne gore, z naslovom: „Despa“; povest je baje po vsebini in obliki odlična. — Prešeren pri Srbih. Znani prelagatelj jugoslovanskih pesnikov, g. VI. Stanimirović, namerava izdati v posebni zbirki šopek iz poezij našega Prešerna. (Št. 21). — V št. 24/25 se javlja srbskemu občinstvu z zadovoljstvom vest, da bo „Matica Slovenska“ med letošnjimi publikacijami izdala prevod Njeguševoga „Gorskega Vijenca“, ki ga je, kakor je znano, oskrbel prof. R. Perušek. Ista vest se ponavlja v št. 26/27. — V št. 30/31 se oznanja novo Cankarjevo delo „Hlapec Jernej in njegova usoda“, ki kmalu pride na svetlo. Tam se tudi priporoča bralcem Bugarjev životopis Simona Gregorčiča. — „Srpske kompozicije slovenačkih pesama“: Pod tem zaglavjem poroča št. 32/33. na str. 1010: Eden izmed mlajših in nadarjenih srbskih godbenikov, St. Hristić, se je zavezal na poziv „Glasbene Matice“ v Ljubljani, da komponuje nekatere Gregorčičeve pesmi. Izbral si je 6 pesmi, in sicer: „Izgubljeni cvet“, „Pri mrtvaškem odru“, „Njega ni“, „Na bregu“, „Srce sirota“, „Domovini“. — Prav tam je ponatisnjen tudi Glasbene Matice razpis nagrad za slovenske, srbske in hrvaške kompozicije. — Tretji kongres jugoslovanskih književnikov se baje (št. 34/35, str. 1074) skliče še to leto, v Zagreb ali v Dubrovnik.

Dr. Jos. Tomiňšek.

Splošni pregled

Slovenska umetniška razstava se priredi, kakor se nam poroča, v Trstu okoli sredi oktobra. To je srečna misel, glede katere gojimo iskrene želje, da bi se obistinila ter imela najlepši uspeh.

Stoosova slava. Dne 22. septembra je bila v Dubravici ob Sotli razkrita spominska plošča Pavlu Stoosu, ilirskemu pesniku in buditelju (1806—1862). O tej priliki je izdal dr. Stjepan Ortner spominski spis „Život i rad Pavla Stoosa, hrvatskog pjesnika i svećenika...“ sa slikama. Zagreb 1907. (Izdavanje knjižare i papirnice u korist kluba „Cirilo-Metodijskih zidara“, 147 str.). Bil je Stoos pravi ilirski pesnik, pesnik narodnih budnic in narodnopolitičnih prigodnic ter je tem pomembnejši, ker se je njegov glas začul še pred nastopom samega Gaja. Nemški centralizem s konca 18. stoletja je vrgel Hrvate Ogrski v — nebratski — zagrljaj; boječ se za staro „konstitucijo“, so se hrvatski plemiči, takrat edini gospodarji politiki in edini predstavniki naroda, oklenili ogrskih tovarišev, ki so istotako trepetali za svoje povlastice, a s tem madžarščini odprli vrata v zgradbo hrvatske samostojnosti. Ko je l. 1830. varaždinska županija celo sklenila, da naj se v šole uvede madžarski jezik, tedaj je mladi idealni klerik Pavel Stoos naslikal tužni „Kip domovine“, s tugo v srcu kliče: „Že i svoj jezik zabit Horvati — hote te drugi narod postati.“ Razume se, da je Stoos šel za baklo Gajevo, ko je ta-le z „Danico ilirsko“ otvoril vatreno ilirsko kolo, in se radoval, ko je z Jelačićem l. 1848. ilirizem zasedel stolico slavnih hrvatskih banov. Prerojenja in pomladitve naroda je želel Stoos v teh pomladanskih dneh radikalnega, notranjega prerojenja; začel je pri svojem lastnem stanu ter l. 1848. izdal knjigo „O poboljšanju čudorednosti (= nrvnosti) svećenstva“. Z iskrenostjo, kakor je je zmožen le jak značaj, pravi Stoos: „Naj vas v duši ne grize, da jaz kot svečenik odkrivam rane naše, zakaj ako sami priznavamo rane svoje in iščemo leka, bode svet uvidel naše nepokvarjeno srce. Večji bi bil probitek, ko bi vršili krepost v istini nego v laži. Ljubavi in kreposti potrebuje svet več nego modrovanja. A ljubavi in kreposti je več v zakonskem stanu nego v brezženstvu. Mož dobiva ob drugarici in mili svoji dečici milejša čuvstva in bolj uvideva potrebe roditeljev in dečice nego drugi, zato jim zna tudi svetovati in jih učiti. Zakaj bi se svečenstvo odecepilo od sveta po taki strogosti, ki ji ostali svet že radi tega ne bi mogel slediti, da ne propade. Duhovniki, svetu odtujeni, bi budili proti sebi mrzost sumničjenja...“ Pravim preporoditeljem naroda je govoril Stoos iz srca; zato so zahtevo ukinjenja celibata sprejeli istega leta med onih 30 programnih točk, ki je šla z njimi veličastna Gajeva deputacija na Dunaj. Neprijetno se je dojmila Stoosova knjiga oficijalne cerkve ter je Stoos imel radi nje neprijetnosti do svoje smrti; bil je že mrtev, ko je prispelo njega imenovanje za kanonika zagrebškega. — Temu možu, glasniku političnega in socijalnega preporoda, smo razkrili spominsko ploščo. Preprosta kmetska kočica ob Sotli je bila ta dan vsa v vencih in zastavah in zlate črke spominske plošče so žarele tja preko Sotle na slovensko-štajersko stran, kakor da bi nas opozarjalo samo solnce Stoosovih verzov:

U ilirsko kolo mili
vratite se srodni puci (= narodi),
što su starci gvoždjem bili,
nek su duhom sad unuci.

Na tisoče ljudstva je bilo zbranega na mestu svečanosti in na stotine gostov se je pripeljalo, hrvatskih in slovenskih, da se oddolžijo spomenu sina sotelskih dobrot. Osobito častno je poleg drugih društev bila zastopana družba „Braće hrvatskoga Zmaja“ (kulturno društvo kakor naša Akademija), ki je oskrbela spominsko ploščo in priredila slavnost; bili so navzoči predsednik Emil pl. Laszowski, podpredsednik dr. Velimir Deželić, profesorja dr. Dane Gruber in dr. Rudolf Horvat, slikar Bužan, skladatelj Muhvić itd. Največ zaslug za lepo svečanost si je pridobil dr. Stjepan Ortner, ki je govoril slavnostni govor. Po oficijalnem delu, kjer sem za Slovence govoril jaz, se je poleg hiše na lepem zelenem vrtu vršil bankef, bankef, ne ločen od naroda, marveč sredi širnih ljudskih mas. Z mesta slavnosti so me pozdravljali, ko sem se poslavljaval ter spravljal na pot doli ob Sotli proti Brežicam, ilirski verzi Stoosovi:

Samo sloge duh jedini
bude naša opća dika,
angjeo mira medju sini
jedne majke i jezika.

Dr. Fran Ilešič.

Lev Tolstoj je praznoval 19. septembra petdesetletnico svojega pisateljskega delovanja.

Marija Aleksandrovna Markovič. V Petrogradu je pred kratkim umrla odlična ruska pisateljica Marija Aleksandrovna Markovič. Njeno pisateljsko ime je bilo Marko Vovčok. Dosegla je starost 70 let.

Nov roman Sudermannov. Po mnogih neuspehih, ki jih je doživel Sudermann v zadnjih letih na dramatičnem polju, se hoče, kakor je videti, zopet posvetiti romanu. Vsaj poroča se, da je izgotovil nov roman. Če bo imel z njim tolik moralen uspeh kot s svojim mladostnim delom „Frau Sorge“, treba počakati, vsekakor pa se mu je nadejati gmotnega uspeha, ker se za založništvo romana že zdaj tepo razna knjigarska podjetništva in je Sudermann že odklonil ponudbo 100.000 mark. — Sedaj se tudi nemški pisatelji že prištevajo k srečnim ljudem, dasi so še daleč za svojimi kolegi francoske ali angleške narodnosti.

Gabriele d' Annunzio je izročil gledišču novo tragedijo „La Nave“. Kakor se poroča, je pisatelj sam s svojim delom jako zadovoljen. Če bo to dejstvo odločilno za kritiko, je dvomljivo. Kakor znano, je Gabriele d' Annunzio zelo samozavesten in baš to je morda krivo, da se mu semtertja tudi kaj ponesreči.

Adolf Wilbrandt, znani nemški pisatelj, je praznoval dne 24. avgusta svojo sedemdesetletnico. Wilbrandtova slava je v Nemcih samih zelo zatemnela, odkar je nastopila moderna, akoravno ima v cesarju Viljemu samem velikega čestilca.

Listnica uredništva. Gosp. J. P. na Dunaju: Poslane pesmi ne sodijo v „Zvon“.

Tiskovne hibe. Na strani 436. čitaj v zadnji vrsti: „Jaz sem nedolžna!“ in ne: „Jaz sem nedolžen!“ — Dalje je čitati na strani 535. v pesmici „Trenotek“ v prvi vrsti prve kitice „izvir“ in ne „izvor“ ter v prvi vrsti druge kitice „moral“ in ne „morale“. — Na strani 570. v peti vrsti od spodaj gori naj se čita lajik namesto logik.

